

STAPSTEEN SICILIË

FINALE IN AFRIKA
ITALIË OF NIET
EEN DODE STERFT
PANDEMONIUM OP PANTELLERIA
DUINKERKEN VAN DE AS

55

Eind 1942 liep de strijd in Noord-Afrika ten einde. Het zou weliswaar nog tot half mei 1943 duren voor de laatste troepen van de Asmogendheden capituleerden, maar de geallieerden dienden zich terdege te gaan bezinnen op de vraag: wat hierna? Dat was niet eenvoudig. De grote aanval op Duitsland zou moeten plaatsvinden van het westen uit, na landingen op de noordwestkust van Frankrijk. Na de inspanningen van het afgelopen jaar leek het evenwel onmogelijk om de invasie in Normandië nog in 1943 te doen plaatsvinden. En de grote hoeveelheden troepen en materieel die nu in het Middellandse-Zeegebied vrijkwamen, kon men moeilijk een jaar lang werkloos laten. Een actie in dat gebied lag dus voor de hand.

Op een conferentie in Casablanca, in januari 1943, kwamen de verschillen in de strategische conceptie, die zich al eerder hadden geopenbaard, opnieuw tot uiting: de Amerikanen wilden een samenballen van een zo groot mogelijke macht in Engeland om met één massale aanval Duitsland rechtstreeks te kunnen verslaan. Churchill wilde eerst verspreide aanvallen op ver uiteenliggende punten om Duitsland zo veel mogelijk uit te putten en Duitse troepen op andere strijdtonelen te binden. Men kwam tot een compromis: een beperkte aanval in het Middellandse-Zeegebied, en wel op Sicilië. Was dat eiland eenmaal veroverd, dan zou men weer verder zien. Churchill, die behalve om strategische redenen ook uit politieke oogmerken (het tegengaan van een overheersende Russische invloed op de Balkan) de strijd in de Middellandse Zee wilde uitbreiden, had zijn eerste doel bereikt.

Eind april, toen de gevechten in Noord-Afrika ten einde liepen, werd een van de fraaiste staaltjes van misleiding van de vijand ten uitvoer gebracht: de Duitsers — met name ook Hitler — raakten overtuigd dat de volgende geallieerde aanvallen op Griekenland en Sardinië gericht zouden zijn — ze zonden er aanzienlijke versterkingen heen.

In de tweede week van juni begonnen de eerste operaties in de richting van Italië: drie Italiaanse eilandjes werden zonder slag of stoot veroverd; de strijd lust van de Italianen bleek het nulpunt genaderd te zijn. Op Sicilië, dat een maand later werd aangegepen, stiet men op hardnekkig verzet, vooral van Duitse troepen, die erin slaagden zich meer dan een maand te handhaven. Inmiddels was Mussolini al afgezet en de Italiaanse bondgenoot van Hitler in feite reeds uitgeschakeld.

Op 3 september, op de dag af vier jaar nadat Engeland aan Duitsland de oorlog verklaard had, zetten onderdelen van Montgomery's Britse 8e leger weer voet op het vasteland van Europa. A.H.P.

FINALE IN AFRIKA

DRS. JAN BANK



Imperial War Museum

De geallieerde landingen in Marokko en Algerije (begin november 1942) waren als het ware het tegenstuk voor de opmars van het Britse 8e leger onder Montgomery na de doorbraak bij het Egyptische dorp El Alamein, eind oktober. Vanuit Algerije marcheerden de geallieerden oostwaarts; vanuit El Alamein kon de mars naar het westen beginnen. Voor de troepen in het midden — de Duitsers en de Italianen — was het dus zaak zich voor te bereiden op een tweefrontenoorlog in Noord-Afrika. Hitler, die van de geallieerde landingen hoorde, toen hij in zijn speciale trein naar München reisde, reageerde onmiddellijk. Veldmaarschalk Kesselring, de militaire 'ambassadeur' van Hitler bij Mussolini, kreeg van

De slag om de Marethlinie tussen de troepen van Montgomery en die van Rommel duurde een week, waarna de Duits-Italiaanse defensie ineenstortte. Dit is een van de slachtoffers: een Duitse Afrikaveteraan.

Berlijn verlof Duitse troepen het Franse Tunesië te laten binnenvallen. De Franse regering in Vichy ging met die inval akkoord; de Franse commandant in Tunesië gaf zijn medewerking niet. Zijn troepen, die in bewapening verre de minderen waren van de Duitsers, konden echter geen stand houden. Duitsers en Italianen bezetten Tunesië en wisten daarna de geallieerde opmars tot staan te brengen.

Veldmaarschalk Rommel kwam met een plan de hoofdaanval van Duitsers en Italianen naar het westen te richten en de geallieerden uit Algerije en Marokko te verdrijven. Hij meende dat het, gezien de veeleisende veldtocht tegen de Sowjetunie en de beperkte mogelijkheden van de Asmogendheden, niet raadzaam was in Noord-Afrika uitgestrekte gebieden in bezit te houden. Anderzijds zouden Hitler en Mussolini er uit prestigeoverwegingen weinig voor voelen Afrika op te geven. Rommels plan voor een geconcentreerde aanval op het westen vond in de ogen van beide dictators dan ook geen genade. Rommel, van wie Hitler dacht dat hij een beetje gedemoraliseerd was door de nederlaag bij El Alamein, kreeg opdracht in

Libye de oprukkende Britten tegen te houden. Het werk in Tunesië werd gegund aan *Generaloberst* Jürgen von Arnim.

Von Arnim kwam van het Russische front en had de reputatie een ambitieus en meedogenloos militair te zijn. Hij ontving de meeste versterkingen en kreeg eigenlijk tot taak Rommels tegenspeler te zijn.

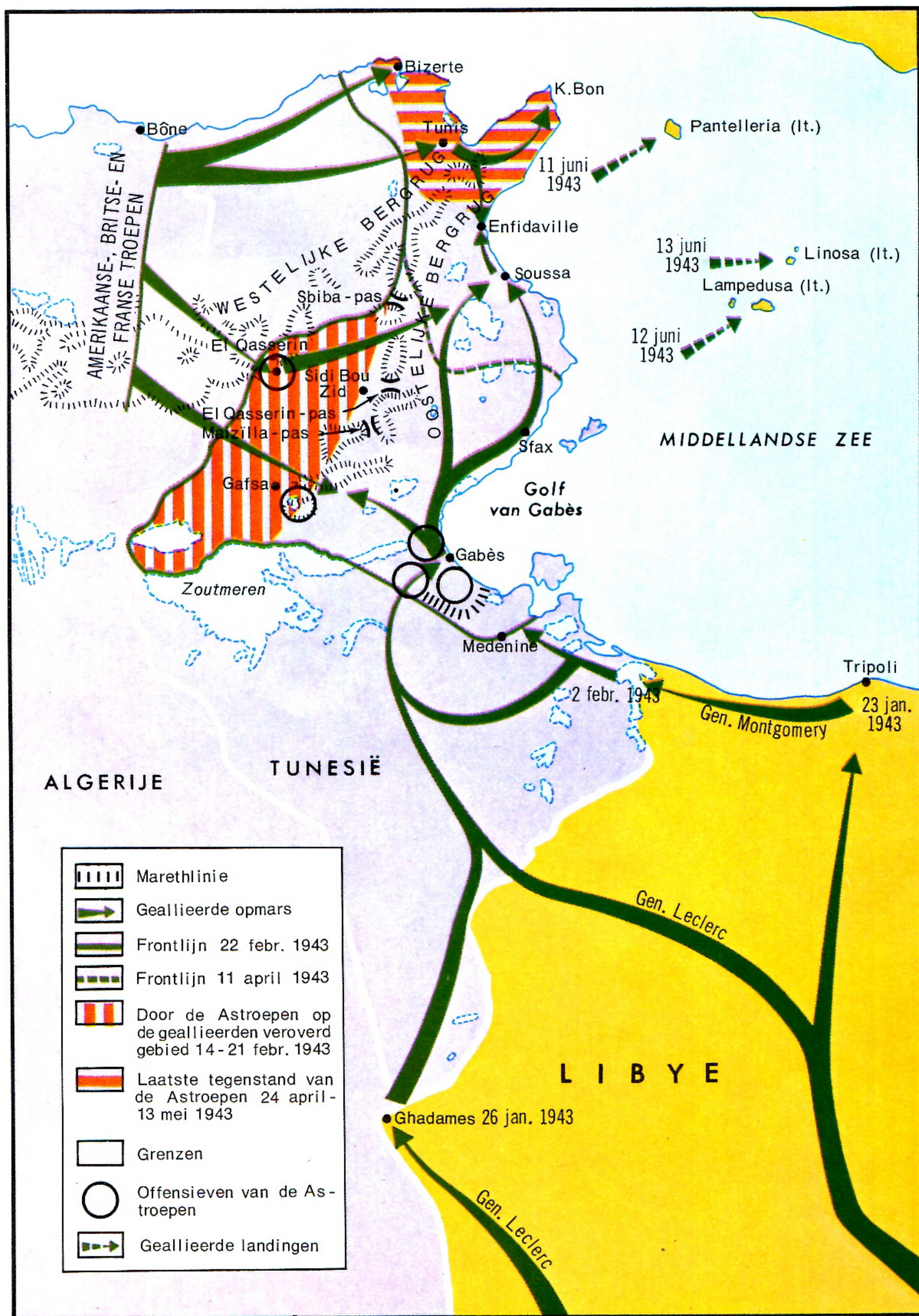
Eind januari voerde hij het bevel over een leger van meer dan honderdduizend man, het 5e pantserleger, terwijl Rommel het Afrika-korps commandeerde, bestaande uit zeventigduizend Duitsers en Italianen. Boven deze twee bevelhebbers stond het Italiaanse hoofdkwartier, het *Commando Supremo*. Mussolini en zijn militaire staf konden nauwelijks tevre-

den zijn over Rommel, omdat deze Italiaans Libye wilde laten schieten. In de vele wrijvingen tussen de Duitse en Italiaanse bondgenoten vormden de Noordafrikaanse gebeurtenissen een bron van wantrouwen. Het gevolg was dat het *Commando Supremo* er voortdurend op bleef staan dat de Italianen de opperste leiding hadden. Daartegenover werd Kesselring van Duits militair 'ambassadeur' bij de Italianen steeds meer de eigenlijke opperbevelhebber boven Von Arnim en Rommel, zij het dan dat hij van zijn inzichten zo handig moest blijken geven dat ze ongemerkt uitmondde in Italiaanse bevelen. Rond de jaarwisseling van 1942—1943 kreeg Rommel van Hitler opdracht zijn eerder ingediende plannen toch maar uit

te voeren. Inderdaad maakte de Russische veldtocht grote krachtontploffingen elders onmogelijk. Rommel moest zich in twee maanden terugtrekken op de zogenaamde Marethlinie, een reeks van oude Franse forten bij het plaatsje Mareth. In deze periode van twee maanden zou Von Arnim gereed zijn met de opbouw van de Duits-Italiaanse strijdmacht in Tunesië. Rommel slaagde niet: hij kon de Britten slechts een maand tegenhouden. In februari trok hij zich terug achter de Marethlinie. Daardoor kwam Montgomery in het nadeel, omdat hij intussen ruim tweeduizend woestijnkilometers verwijderd was geraakt van zijn bases in Egypte. Zijn vervoersproblemen zouden pas zijn opgelost als de haven van



Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie



De Duitse operaties in Tunesië stonden onder leiding van 'Generaloberst' J. von Arnim.

In grote lijnen zijn op deze kaart de laatste gevechten in Noord-Afrika weergegeven.

Duitsers en Italianen zaten tijdens deze eindfase opgesloten in een geallieerde tang.

Tripoli opnieuw voor gebruik gereed zou zijn. De legers van Rommel en Von Arnim werden verzameld in de vlakte tussen de oostkust van Tunesië en een bergrug, die bekend stond als de Oostelijke Bergrug. Daar hadden de Amerikanen, de Britten en ook de Fransen zich genesteld. De Oostelijke Bergrug was een keten, die zich naar het noorden toe verenigde met de Westelijke Bergrug; beide ketens vormen samen een soort Y. Om door de Oostelijke Bergrug te komen en de daarachter liggende vlakte te bereiken kon men gebruik maken van vijf passen of van een weg rond de zuidelijke punt van de bergrug. Met Kerstmis rukte het leger van Von Arnim op naar de passen. De verdediging van de Fransen be-



Fotoarchief Spaarnestad

generaal-majoor Ward, een antipathie die fataal zou blijken. Fredendall deelde niet het inzicht van Anderson dat de Duitsers in het noorden zouden aanvallen ter omsingeling van de Britten aldaar. Zijn eigen inlichtingendienst verwachtte de aanval meer naar het zuiden. Bovendien wantrouwde Fredendall de Britten in het algemeen en Anderson in het bijzonder. Wel werden de geallieerde troepen op de verwachte aanval in het noorden voorbereid en kreeg Fredendall opdracht zich bij de eerste doorstoot van de Duitsers in het zuiden op de Westelijke Bergrug terug te trekken, maar de Amerikaan maakte zich desondanks gereed voor een hardnekkige verdediging. Fredendall negeerde de bezwaren die Ward hiertegen aan-

Linksboven: een Amerikaanse tank, door de Duitsers buiten gevecht gesteld, langs de kant van een van de wegen die naar de bergruggen voeren. De meeste Amerikaanse tanks waren niet tegen de Duitse opgewassen.

Links: veldmaarschalk Kesselring (rechts) bezocht Rommel in februari 1943 in de buurt van de El Qasserin-pas. De Duitsers besloten toen hun troepen terug te trekken op de Oostelijke Bergrug en hun aanval te staken.

Rechtsboven: enorme stofwolken boven een stuk Brits anti-tankgeschut bij Medinine, in actie tijdens de slag om de Marethlinie. Toen de Duitsers de strijd afbraken, maakten de Britten 2500 krijgsgevangenen.

Rechts: Engelse tanks op weg naar Gabès. Het wegdek is hier door de Duitsers opgeblazen, maar Britse genietroepen zijn druk bezig met herstelwerkzaamheden. Britten en Amerikanen kregen spoedig hierna contact.



Fotoarchief Spaarnestad

zweek spoedig; hun bewapening dateerde nog grotendeels uit de Eerste Wereldoorlog. Het resultaat was dat de twee noordelijke passen onmiddellijk in Duitse handen vielen, na enige weken gevolgd door de Faïd-pas, de middelste. Een snelle interventie van Amerikaanse en Britse tankeenheden verhinderde dat de Fransen volledig werden afgesneden. Dit Duitse succes had een heilzame invloed op de geallieerde samenwerking. De gehele invasie in Marokko en Algerije was voor Britten, Fransen en Amerikanen in zekere zin een proefobject; hun bereidheid tot samenwerking in geallieerd verband was voorwaarde voor het slagen van de gehele bevrijdingsactie. De opmars naar Tunesië was nu tot staan gebracht; dat bete-

kende tevens een stagnatie in de samenwerking. Elke nationaliteit had in Tunesië zijn eigen opperbevelhebber. De nederlagen van begin januari 1943 gaven generaal Eisenhower de kans de Britse generaal Anderson tot opperbevelhebber te benoemen. Anderson als enige opperbevelhebber betekende evenwel nog geen eenheid in het geallieerde commando. Hij wilde de nadruk leggen op de rechtstreekse aanval op Tunis — hoofdzakelijk uit te voeren door het Britse 1e leger — en wantrouwde derhalve Eisenhowers beslissing Amerikaanse eenheden te concentreren in de bergruggen. Deze Amerikanen werden aangevoerd door generaal Fredendall, die het slecht kon vinden met de commandant van de 1e pantserdivisie,

voerde, en zelfs Eisenhower, die op 13 februari op bezoek kwam, keurde zijn plannen goed en accepteerde daarmee stilzwijgend Fredendalls ongehoorzaamheid jegens Anderson. De Amerikaanse soldaten die de heuvels achter de Faïd-pas moesten verdedigen, stonden machteloos toen in de bitter koude ochtend van 14 februari Duitse tanks en infanterie uit de pas kwamen aanrukken. De commandant van de noordelijke heuvel, kolonel Waters (schoonzoon van Patton), stuurde tanks op de Duitsers af, maar deze waren te licht. De Amerikanen, die op bevel van Fredendall moesten standhouden, konden niets anders doen dan zich in het heuvelland dekken tegen Duitse vliegtuigen en Duitse artillerie en wachten tot de Duitse infanteristen met behulp van Arabische gidsen hun schuilplaatsen hadden gevonden. Intussen kwam de mobiele reserve vanuit het plaatsje Sidi Bou Zid te hulp. De ruim vijftig tanks van het type Grant moesten het evenwel afleggen tegen de toenemende Duitse overmacht. Vanuit de zuidelijk gelegen Maïzila-pas rukte een Duitse pantserdivisie van tweehonderd tanks op in de richting van Sidi Bou Zid. Daaronder waren er twaalf van het nieuwste type, Mark VI, die generaal Von Arnim in Tunesië mocht uitproberen.

Tegen de Duitse overmacht, die behalve door de Faïd-pas en de Maïzila-pas ook in het uiterste zuiden bij Gafsa oprukte, konden de



geallieerden niet standhouden. Traag drong het nieuws van de Duitse hoofdaanval in het zuiden door tot de bevelhebbers, die zo'n aanval juist in het noorden hadden verwacht. Generaal Anderson gaf met toestemming van Eisenhower bevel tot een algemene terugtocht van de Oostelijke Bergrug naar de Westelijke. In hevige regenstormen trokken Amerikanen en Fransen zich terug, te midden van groepen vluchtelingen uit de stadjes en dorpen in het gebied tussen beide bergruggen. Ward probeerde met een inderhaast verzamelde strijdmacht de terugtrekkende troepen bij Sbeitla rugdekking te geven. De Amerikaanse infanteristen, die de Duitse aanval op de heuvels hadden overleefd, kregen eindelijk toestem-

ming terug te trekken. Ruim tweeduizend geallieerde militairen gingen verloren; veertienhonderd van hen werden krijgsgevangen gemaakt, onder wie de schoonzoon van Patton.

In de Westelijke Bergrug concentreerden de geallieerden zich vervolgens op drie verdedigingspunten: de Sbiba-pas, waardoorheen de weg liep naar de Tunesische stad Le Kef, een belangrijk militair punt ter bescherming van de Britten in het noorden: de El Qasserin-pas, die toegang gaf tot de stad Thala en tot de Algerijnse stad Tébessa, en tenslotte de twee wegen in het zuiden, die ook naar Tébessa leidden en die zouden worden verdedigd door troepen die zich terugtrokken van Gafsa, aan

de zuidelijke kant van de bergruggen gelegen. Anderson geloofde dat de Sbiba-pas de hoofdaanval van de Duitsers te verduren zou krijgen en dat de tegenstander daarna naar het noorden zou oprukken. Hij stuurde er daarom een Britse pantserbrigade ter versterking heen. Deze moest de Amerikaanse en Franse eenheden die nog steeds in de Oostelijke Bergrug waren, in staat stellen zich terug te trekken, samen met de eenheden van Ward, die bij het stadje Sbeitla ten koste van zware verliezen de aftocht probeerden te dekken.

Enige tijd voor de hergroepering kregen de geallieerden soelaas door de tegenstand van Ward en door het feit dat er ook in het Duitse opperbevel geen eensgezindheid bestond.

Toen het sein werd gegeven voor de Duitse hoofdaanval, commandeerde Von Arnim de troepenmacht die zich een weg vocht door de Faïd-pas en de Maïzila-pas, terwijl Rommel de doorbraak bij Gafsa leidde. Na de val van Sidi Bou Zid zou Von Arnim de 21e pantserdivisie afstaan aan Rommel, die ze wilde gebruiken om door te stoten naar Tébessa en vervolgens naar de kust bij Bône. Het resultaat van deze omtrekkende beweging zou de volledige omsingeling zijn van de geallieerde troepen bij Tunis. Voor Von Arnim was dit plan te ambitieus; hij geloofde niet dat het te verwezenlijken zou zijn met de beperkte sterkte van de Astroepen. Toen Rommel sneller dan verwacht bij Gafsa was doorgebroken, vroeg



Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

hij om de 21e pantserdivisie. Von Arnim weigerde; hij wilde de divisie bij Sbeitla gebruiken tegen Ward. De enige die dit twistpunt kon regelen, was veldmaarschalk Kesselring. Deze was op de dag van de Duitse hoofdaanval bij Hitler, omdat hij niet op de hoogte was gebracht van het aanvalsuur. Kesselring was van mening dat Rommels plan de voorkeur verdiende en dat hij de eerste van de twee Duitse commandanten moest worden. Het Italiaanse *Commando Supremo* stak daar echter een stokje voor; sinds Rommels terugtocht uit Libye was zo'n benoeming voor de Italianen niet meer acceptabel. Toen de kwestie op 15 februari, na de overwinningen, acuut werd, liet Kesselring vanuit

Links en linksboven: hoewel de Duitse tanks ook in de laatste fase van de strijd in Noord-Afrika een geducht wapen vormden, was hun effect door gebrek aan benzine en reserves niet meer zo beslissend als eerst.

Duitsland zijn stafchef aan de Italianen vragen of Rommel nu opperbevelhebber kon worden. Pas toen Kesselring op doorreis naar Tunesië in Rome de zaak persoonlijk kon bepleiten, werd de beslissing genomen. Rommel zou het commando krijgen over de 21e en de 10e pantserdivisie, maar hij zou eerst naar het noorden, naar Le Kef, moeten oprukken. De omtrekkende beweging zou dus kleiner moeten uitvallen — voor Rommel een oplossing zonder veel fantasie en niet getuigend van strategisch inzicht.

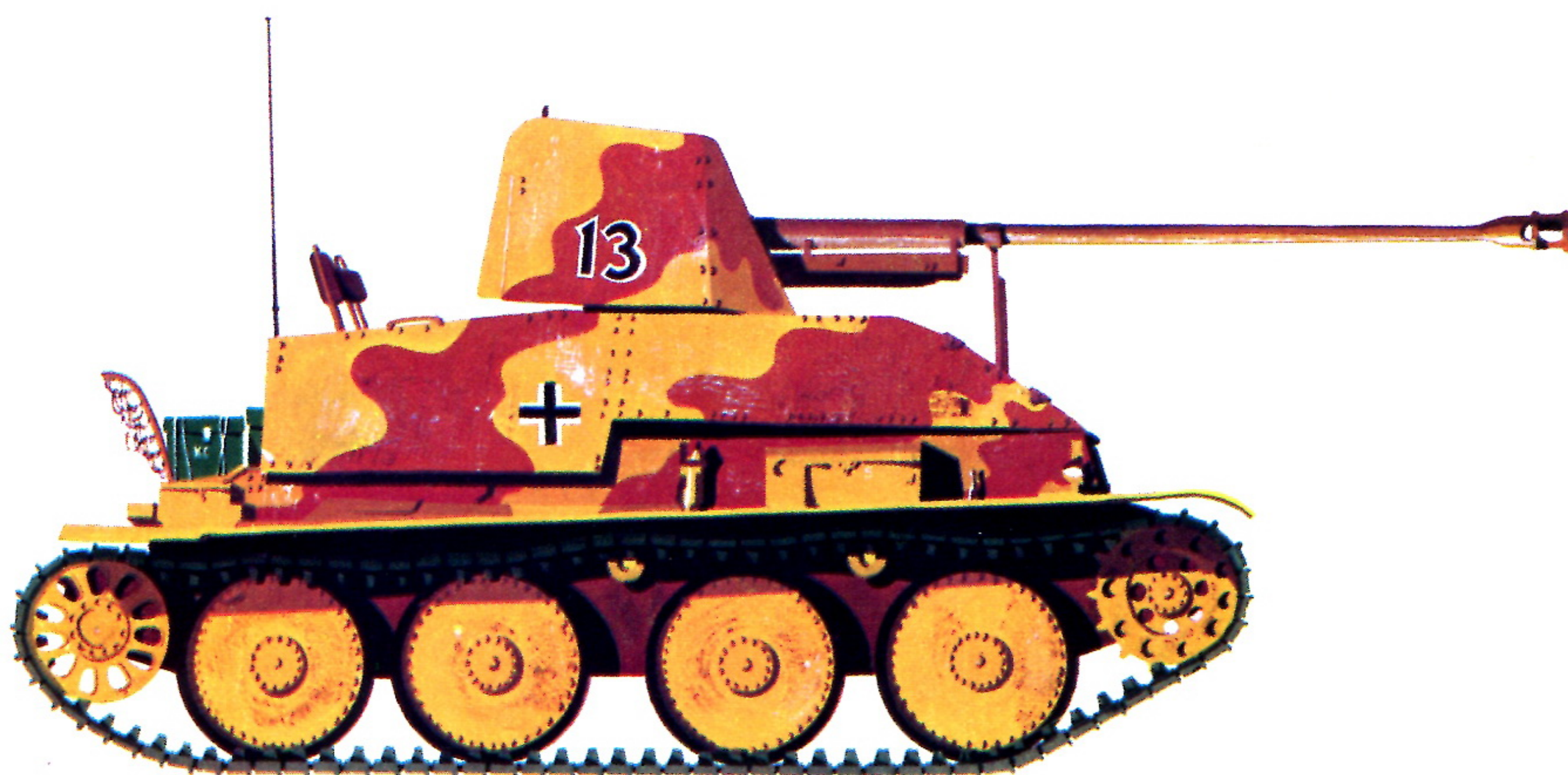
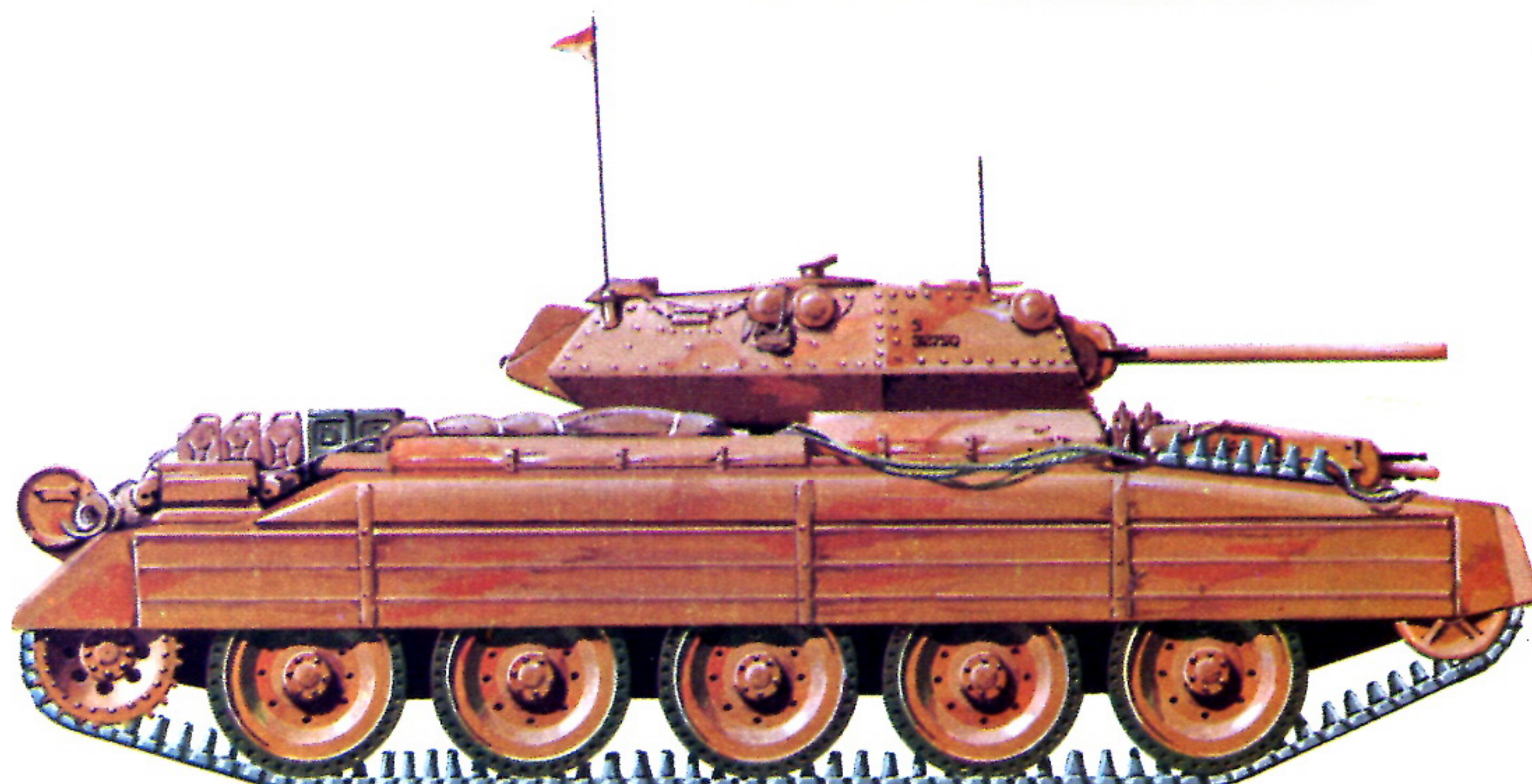
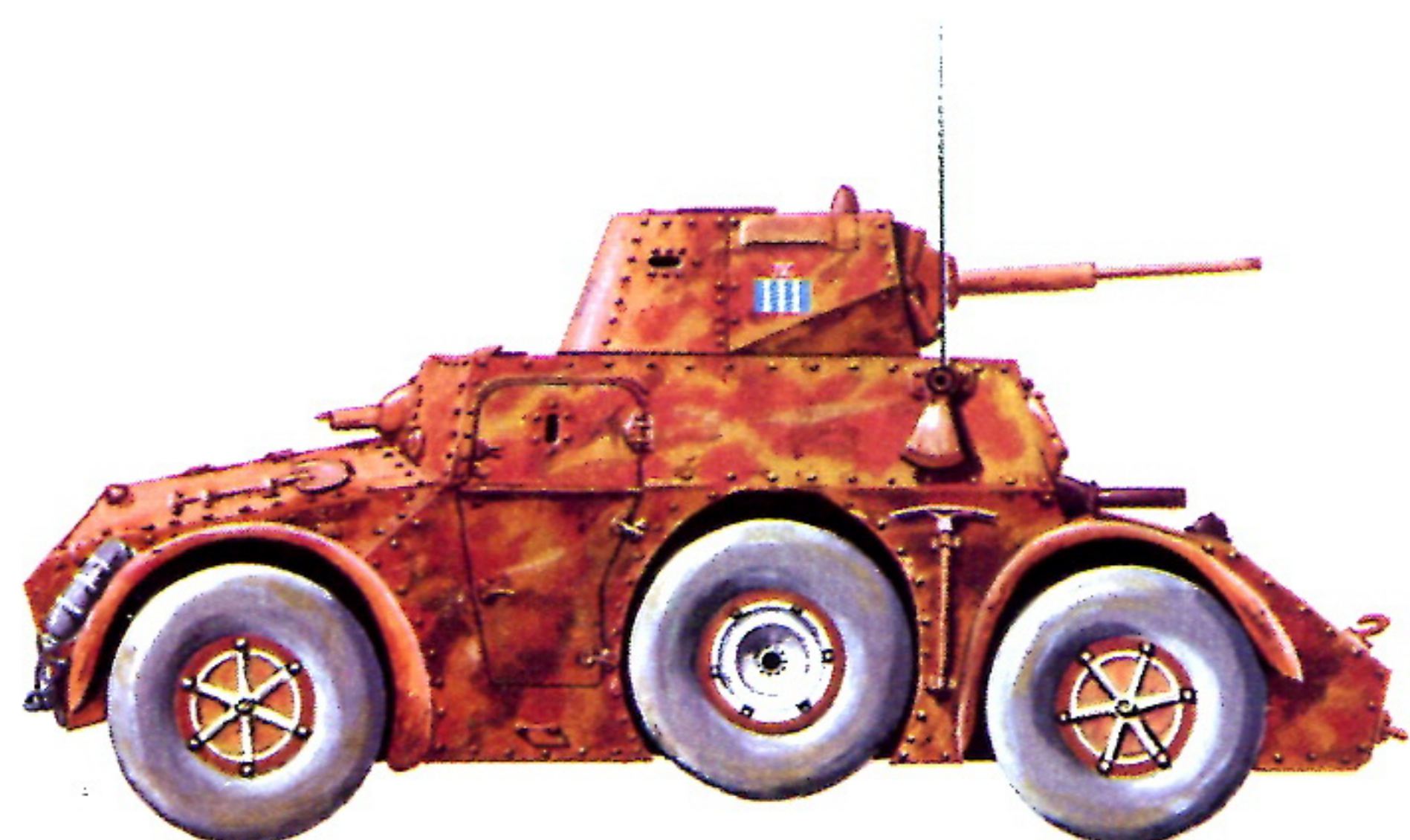
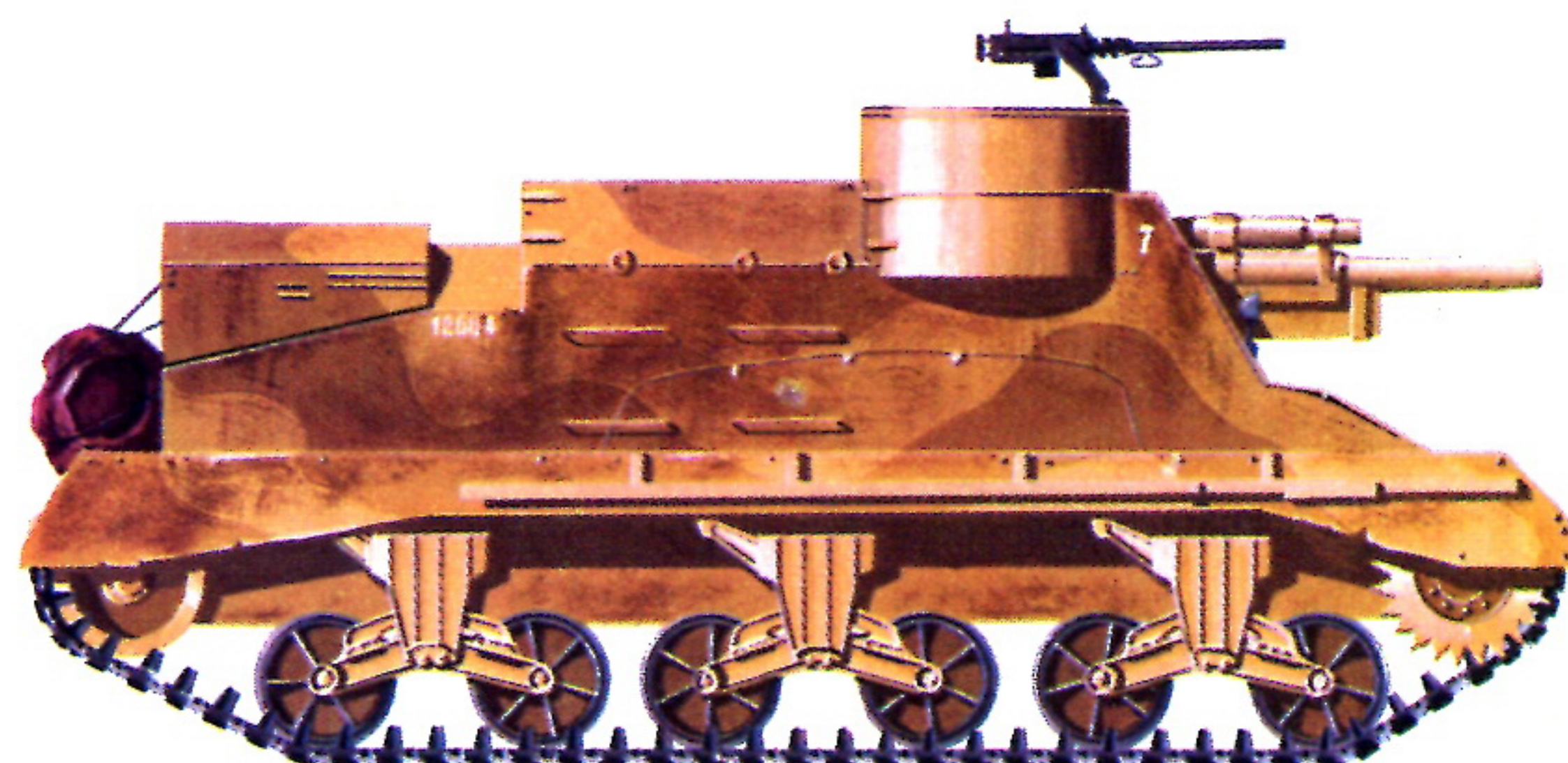
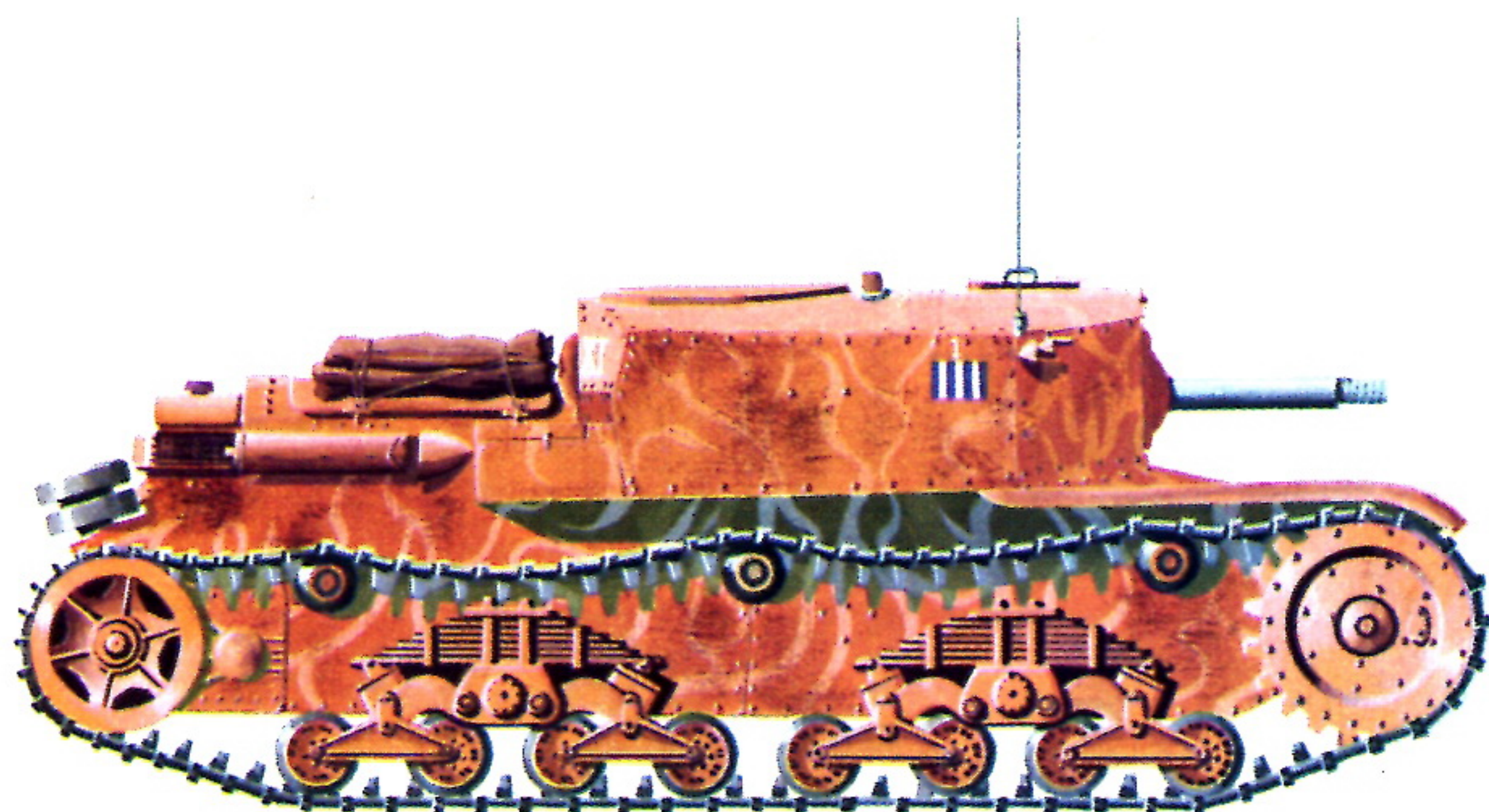
Rommel moest dus naar het noorden. Kesselring had gehoopt dat de 'woestijnvos' niet alleen het minder briljante Italiaanse bevel zou opvolgen, maar ook zijn eigen inzichten zou realiseren. Voor Rommel was het echter Le Kef en bleef het Le Kef. De enige vraag was of hij die plaats zou bereiken via de Sbiba-pas of door de El Qasserin-pas.

De eerste mogelijkheid was de beste, maar Rommel probeerde ze allebei. Op 19 februari zette hij zijn minder sterke eenheden, die hij had meegebracht van de Marethlinie, in tegen de Amerikanen, die zich maar al te goed bewust waren van hun eigen zwakte en dachten dat er een krachtige aanval op komst was en dat de Duitsers ter voorbereiding ervan bezig waren in kleine groepjes door de pas te dringen om hen daarna van achteren aan te vallen. Ze hielden echter stand. De eerste dag was voor Rommel teleurstellend; hij was er niet in geslaagd door de El Qasserin-pas te komen en beschikte nog steeds niet over de 10e pantserdivisie van Von Arnim. Toen deze tenslotte vrijkwam, bleef er een gedeelte — waaronder de nieuwe Tigers — bij Von Arnim achter.

De gehele nacht door beschoten Duitsers en Italianen de Amerikaanse stellingen. De genietroepen die in de pas lagen, hadden het niet gemakkelijk. Ze waren niet gewend aan het infanteriegevecht en hun verbindingen werden voortdurend beschoten, hetgeen des te ernstiger was, omdat de rivier in de pas sterk gezwollen was door de aanhoudende regens.

Verzwakt en gedemoraliseerd trokken de Amerikanen zich in de vroege morgen terug en lieten de pas tot aan de tweesprong naar Thala en Tébessa in handen van de Duitsers. Rommel had terrein gewonnen, maar het was niet meer dan een begin. Zijn doel was doorgaan met de





Linksboven: de 'Semovente' was een stuk gemotoriseerd geschut van Italiaanse makelij, gemonteerd op het chassis van de lichte M-13-tank. Bewapend met een 7,5 cm-kanon en een mitrailleur, verscheen de 'Semovente' in 1942 voor het eerst aan het Afrikaanse front. Later gebruikten de Duitsers het voertuig als tankjager. Bemanning: 4 koppen.

Rechtsboven: de Amerikaanse 'Priest M7' werd sinds 1942 ook geleverd aan de Britten, die deze 23-tons tank intensief gebruikten in Noord-Afrika en, later, in Italië. Met hun 105 mm-houwitser beschoten deze wagens

zelfs tankformaties die zich op tien kilometer afstand bevonden. De bemanning beschikte voorts over een mitrailleur.

Linksmidden: de 'Autoblinda 40' van het Italiaanse leger was min of meer de tegenhanger van de Britse Daimler, waarop hij uiterlijk ook wel wat leek. De wagen had een kanon en een machinegeweer. Hij is ook aan het oostelijk front gebruikt door het Italiaanse korps dat tegen Rusland meevocht.

Rechtsmidden: de Britse 'Crusader' werd in juli 1942 in Noord-Afrika geïntroduceerd,

maar bleek, evenals zijn voorgangers, vele technische gebreken te hebben. Een pluspunt was alleen de snelheid van ruim 42 km/u. De bemanning beschikte over een kanon en een of twee mitrailleurs. In 1943 werd de 'Crusader' buiten dienst gesteld.

Onder: de 'Marder', in dienst bij het Duitse Afrikakorps en onder andere in Tunesië ingezet, bestond uit een buitgemaakt stuk Russisch geschut, gemonteerd op het chassis van een Tsjechische 38-tons tank. Gemaakt wegens gebrek aan gemechaniseerd geschut, bleek de 'Marder' een uitstekende tankjager.



Camera Press

strijd om de 10e pantserdivisie de gelegenheid te geven op te rukken naar Thala en vervolgens naar Le Kef. Dat werd hoog tijd, want van de Marethlinie kwamen de eerste berichten over patrouillegevechten met het naderende Britse achtste leger van Montgomery. Kesseling lunchte die middag met Rommel. Beiden hadden het eerste enthousiasme voor hun krijgsplannen verloren. De 21e pantserdivisie kon niet door de Sbiba-pas komen. De 10e lukte dat wel in de El Qasserin-pas. Een Britse eenheid die uit Thala te hulp kwam, werd vernietigd. De geallieerde verdediging leek het te begeven. Generaal Anderson zocht een aantal geallieerde infanterie-eenheden bij elkaar om de weg naar Tébessa te verdedigen. Een Britse

Na de geallieerde successen in Noord-Afrika kwam generaal Eisenhower naar het hoofdkwartier van generaal Montgomery om de Brit te feliciteren met zijn aandeel in de overwinning in de woestijoorlog.

pantserbrigade kreeg opdracht de Duitsers tussen de pas en Thala tegen te houden. Op 20 februari — de derde dag van de slag bij de El Qasserin-pas — begon de Duitse aanval op de geallieerde stellingen. De weg naar Tébessa bleef voor de Astroepen afgegrensd. Tanks van de 10e pantserdivisie stuitten op de weg naar Thala op de Britse pantserbrigade. Achter heuveltjes en struikgewas wachtten de Britse tanks hun Duitse

tegenstanders op, totdat deze in het schootsveld kwamen. Op een gegeven moment nam Rommel zelf de leiding. Een verbitterde tankslag volgde, een uur lang. Bij het invallen van de duisternis besloot de Britse commandant, brigadier Dunphie, zijn tanks terug te trekken. Toen de laatste achter de nieuwe linie was, naderden er onverwacht nog meer. Te laat ontdekten de Britten wat er met die nieuwkomers aan de hand was. De Duitsers hadden een Britse tank overmeesterd en die aan het hoofd geplaatst van hun eigen tankcolonne, zodat ze een Trojaans paard hadden om bij de invallende duisternis achter de Britse linies te komen. Een nieuwe tankslag volgde. Hij duurde drie uur, toen volgde er een vreemde stilte, waarin de



overgebleven Britten zich terugtrokken op Thala en de Duitsers in zuidelijke richting verdwenen. De vierde dag van de slag scheen voor de geallieerden in Thala de nederlaag te brengen. Maar hulp daagde. Na de eerste Duitse aanval was er alarm geslagen bij de geallieerde troepen in Marokko en Algerije, die de aanvoerlijnen moesten bewaken en zich op een mogelijke Duitse, Franse of Spaanse interventie moesten voorbereiden. Eenheden van de Britse 9e divisie werden in hun tenten bij Oran gewekt met het bevel onmiddellijk oostwaarts te gaan. In de regenstorm braken ze hun kampement op en gingen op weg onder aanvoering van de roodharige generaal K. Irwin. Over modderige wegen bereikten ze in

Het einde van de oorlog in Noord-Afrika: de Duitse en Italiaanse krijgsgevangenen worden in de buurt van de kust verzameld om zo snel mogelijk te worden afgevoerd. In totaal waren het er ruim 250.000.

de avond van 21 februari Thala; per dag hadden ze gemiddeld 250 kilometer afgelegd. Op 22 februari wachtten de geallieerden — nu onder Irwin — bij Thala op hun tegenstander. De Amerikaanse luchtmacht verscheen voor het eerst sinds lang weer boven het strijdtoneel. Een eenheid Britse tanks zocht vuurcontact met de Duitsers en werd teruggeslagen. Maar de Duitse aanval scheen uit te blijven. Kesselring zocht Rommel op en vond hem terneer-

geslagen. De Duitsers hadden nog maar weinig benzine voor hun tanks, de *Luftwaffe* liet zich tengevolge van de mist niet zien en de gevechten aan de Marethlinie werden heviger. Nu begon het feit te tellen dat de Duits-Italiaanse reserves niet onuitputtelijk waren. Kesselring en Rommel besloten de aanval op de El Qasserin-pas te staken. De Duitsers trokken zich terug op de Oostelijke Bergrug. Hun tegenstanders volgden hen aarzelend; ze begrepen niet hoe de vijand, die op het punt stond te triomferen, zich nu de overwinning liet ontglippen. De aanval, die begonnen was bij de oostelijke passen, was afgelopen. Duitsers verloren duizend man, van wie de helft gesneuveld of vermist; de Amerikanen

zesduizend, van wie driehonderd gesneuveld.

Het Britse 8e leger, dat volgens Eisenhower het meest kosmopolitisch was sinds de dagen van Hannibal (Nieuw-Zeelanders, Indiase Gurkha's, Polen, Tsjechen, Vrije Fransen, Australiërs en Zuidafrikanen plus natuurlijk Britten) had in oktober 1942 lauweren geoogst bij El Alamein. Op 23 januari 1943 voerde het een landing uit bij de Libysche hoofdstad Tripoli. Om de geallieerden in Tunesië wat te ontlasten begon Montgomery aan een snelle opmars. Op 6 maart was Rommel inmiddels in Medenine aangekomen om de strijd tegen de uit het oosten aanvallende Britten weer op te nemen. De slag kostte hem tweeënvijftig



U.S. Army

in het zuiden kregen opdracht zich naar het noorden te verplaatsen en zich daar te concentreren op Bizerte. De aanval op Tunis zou worden uitgevoerd door het Britse 1e en 8e leger. Op 19 april begon de geallieerde opmars. De Duitse en Italiaanse tegenstanders vochten een hopeloze strijd. Rommel was daarvan al eerder overtuigd; hij vloog naar Rome en vervolgens naar Hitler om hem ertoe over te halen de Tunesische kust te laten evacueren. In plaats daarvan kreeg hij te horen dat hij met ziekteverlof kon gaan. Von Arnim zou het commando overnemen.

Lang duurde dat niet. Op 7 mei trokken Britse pantserenheden Tunis binnen, terwijl de Amerikaanse infanterie oprukte naar Bizerte.

PARADE DER HELDEN

In de verte, aan het einde van de weg waar het défilé langs zou komen, kwam tussen de rijen kaki-uniformen door de langzame, klagende wijs van doedelzakken aangolven. Zelfs MacDowell, mijn Schotse kameraad die Tunis van de andere kant was binnengekomen, kende er de titel niet van. Het klonk me in de oren als een klaagzang om degenen die Tunis helemaal níét waren binnengekomen — de mannen in die kleine graven in de Medjerdavallei en langs de wegen van de grote wedloop, in de heuvels van de Djebel Ang en rondom Bou Aoukaz en in de vlakte van Goubellat, van Bou Arada en Sbeitla, Gafsa en Gabès en de stad Mareth.

De prijs voor Tunis was hoog, maar de winst was oneindig, oneindig veel groter. En op vele manieren. Het betekende bijvoorbeeld twee miljoen ton scheepslading voor de geallieerden door het openen van de Middellandse-Zeeroute naar het oosten. Het betekende tevens een springplank voor een aanval op het zachte onderlijf van Europa. Het betekende een voortschrijdende verlamming van het reeds ziel-togende Italië. Zelfs nu kunnen we de betekenis ervan nog niet goed schatten. We betaalden in mensenlevens, maar de As leed meer verliezen dan wij. We betaalden in krijgsgevangenen, maar daar lag de verhouding tien tegen een. We betaalden in materiaal, maar zelfs daar waren onze verliezen ruimschoots gecompenseerd.

En toen de doedelzakken langzaam voorbijtrok-

ken, majestueus over die brede weg tussen de palmen, herinnerde ik me al deze dingen. Dit was een overwinning die niet alleen betrekking had op Tunis, niet alleen op het slagveld in Noord-Afrika — maar op de hele wereld. De generaals arriveerden op het podium recht tegenover ons: Eisenhower en Giraud, Alexander en Anderson, Jouin en Catroux en Harold MacMillan, de Britse minister, en Robert Murphy, zijn Amerikaanse tegenhanger, de burgervertegenwoordigers van de geallieerden. En weer hoorden we de tonen van een muziekkorps. Ze waren ver weg, klonken zwak en verdronken bijna in het gemompel van de menigte. In de strijd waren er geen muziekkorpsen geweest. De moderne oorlog heeft muziek, kleur en alle ridderlijkheid verloren, maar hier was er reden voor muziek, want aan het eind van de weg kwamen de legers van de overwinning aanmarcheren, hun voeten daverden over het harde wegdek. De Fransen liepen voorop, de 'Goum' die met hen meeliepen veroorzaakten een donderend gejuich — want de 'Goum' hadden een bijna legendarische reputatie. De muziek begeleidde hen langs de saluerende grootheden.

Er kwam een nieuw muziekkorps, dat een Sousa-mars speelde, en de mannen van het Amerikaanse 2e korps kwamen voorbij. Ik herinnerde me de eerste klap van een mortiergranaat op de kruin van de Medjez, die nu hoog achter ons in de heuvels lag. Ik herinnerde me de tragedie van de nederlaag buiten Medjez en de hitte van de overwinning bij Station Sened; de koude en de hete dagen; de goede en de kwade;

de lange dagmarsen die ons naar de Medjerda en naar TebourSouk voerden, naar Sbeitla en Mactar en Ousseltia, naar Gafsa en naar Ma El Abiod. Ik herinnerde me hoe al deze mannen, mijn vrienden, waren uitgegroeid van onhandige nieuwelingen tot ervaren strijders. Degenen die nu in het défilé voorbijkwamen waren veteranen geworden.

Na hen kwam het 1e leger, de 78e divisie voorop. Het 1e leger was begonnen als een handjevol geweldige mannen met een klinkende naam, die de ellende van de strijd in de heuvels met zich meedroegen, om uiteindelijk in triomf de hoop van de Duitsers op de stad Tunis weg te vagen.

En na het 1e leger kwam het 8e leger, mannen als reuzen, mannen, die met die wonderlijke zelfverloochening van de Engelsen er een eer in zagen 'woestijnratten' te worden genoemd.

En achter hen kwamen donderend de pantserenheden — verkenningswagens, het lichte en het zware geschut, de luchtafweer en het belegeringsgeschut; en daarachter de wagens van de mannen van de onderhoudsdienst, die geweldige mannen die het materieel gaande hadden weten te houden. Tenslotte de tanks, krakend en klagend; het lawaai van de strijd daverde nog in hen na.

Ze gingen over de weg naar het Champs de Mars en de strijd in Noord-Afrika was voorbij. 'Maar ik herinnerde me kameraden...'

(Uit: 'Road to Tunis', door David Rame — The MacMillan Company, New York 1944)

tanks. Op 20 maart stonden de Britten voor de Marethlinie, een reeks van forten tussen de Middellandse Zee en de zoutmeren in het zuiden. De tactiek van Montgomery was dat een deel van het leger de Marethlinie frontaal zou aanvallen aan de noordelijke kant, bij de zee, en dat een ander deel (het Nieuw-Zeelandse korps) een grote omtrekkende beweging zou maken, om de zoutmeren heen, om de linie vanuit het zuiden aan te vallen. Het beste deel van de aanval, zo schrijft Montgomery in zijn memoires, was de 'blitz-slag' in de middag van de 26e maart, toen we met de zon in de rug vochten.

De slag om de Marethlinie duurde een week. Het resultaat was de ineenstorting van de

Duits-Italiaanse verdediging. Montgomery's troepen maakten 2500 krijgsgevangenen; de weg naar Tunis en Bizerte lag open. Intussen waren de geallieerden ook aan de andere kant nader gekomen. Fredendall was vervangen door Patton en Anderson als opperbevelhebber door de Britse generaal Alexander. Anderson bleef commandant van het Britse 1e leger. Begin april maakten de Amerikanen contact met de Britse troepen van Montgomery door zich een weg te banen door Gafsa en Gabès. De ring rond de Duitse en Italiaanse troepen in Tunesië was toen gesloten.

Generaal Alexander maakte met Montgomery en de Amerikanen de plannen voor de laatste slag tegen Tunis en Bizerte. De Amerikanen

Linksboven: Britse tanks rollen na het einde van de strijd naar hun verzamelpunten.

Rechts: de bevolking van Tunis bereidde de geallieerde troepen een groots welkom.

Hardnekkig waren de gevechten die de Amerikanen moesten voeren om heuvel 609 en de Britten om heuvel 'Longstop'. Na de zevende mei rukten de geallieerden op naar de kust en kreeg hun opmars het karakter van een zuiveringsoperatie. Op 13 mei was het gebeurd. Von Arnim capituleerde met de Duitse troepen, gevolgd door het *Commando Supremo*. In totaal werden ruim 250.000 Duitsers en Italianen krijgsgevangen gemaakt.



ITALIË OF NIET

DR. C. A. RUTGERS



Tijdens de conferentie van Casablanca, in januari 1943, was het duidelijk dat de Italianen en Duitsers in Noord-Afrika verslagen zouden worden. Wanneer precies was nog niet te zeggen, maar het zou zeker gebeuren. En wat dan? De stafchefs en de hoogste bevelhebbers overwogen de verschillende mogelijkheden. Vast stond in ieder geval dat het strijdtoneel naar Europa verplaatst moest worden, want Duitsland was en bleef vijand nummer één. Stalin had in augustus 1942 aan Churchill laten merken dat naar zijn mening slechts Normandië geschikt was om Duitsland aan te vallen. Daar zouden Amerikaanse en Engelse troepen in een grootscheepse onderneming een invasie tot stand moeten brengen. De westelijke geallieerden hadden reeds een dergelijk plan, *Sledgehammer* genaamd, maar bij de voorbereidingen ervan was gebleken dat het op korte termijn

De Britse premier Churchill confereerde in 1943 in Noord-Afrika over het tweede front met (van links naar rechts) Eden, Alan Brooke, Tedder, Cunningham, Alexander, Marshall, Eisenhower en Montgomery.

niet met succes zou kunnen worden uitgevoerd. Uitstel derhalve tot voorjaar 1943; de code-naam werd veranderd in *Roundup*. Maar als gevolg van de invasie in Noord-Afrika (*Torch*) zou *Roundup* in geen geval in het voorjaar van 1943 kunnen plaatsvinden en eigenlijk helemaal niet in 1943, al wilde men dat voorlopig nog niet aan Stalin laten merken. In Casablanca lieten de Amerikanen onder leiding van hun chef van de generale staf, Marshall, duidelijk merken dat *Roundup* de hoogste prioriteit behoorde te krijgen. En als deze operatie niet in 1943 uitvoerbaar was,

moest er in het Middellandse-Zeegebied in geen geval een actie worden ondernomen die zoveel tijd, manschappen, schepen en vliegtuigen zou eisen, dat de kans bestond dat ook in 1944 een invasie over Het Kanaal onmogelijk werd. Evenals de Russen waren de meeste Amerikanen van oordeel dat Duitsland in het westen moest worden aangevallen. Daartegenover stelden de Engelsen dat een dergelijke strategie zinloos was, zolang men niet de zekerheid had dat zij slagen zou; daarom kon pas tot een invasie worden besloten, als de Duitsers elders voldoende verzwakt waren. Waar dat 'elders' dan wel wezen mocht? De Engelsen dachten in de eerste plaats aan acties tegen 'het zachte onderlijf van Europa', waarbij een keuze mogelijk was tussen een eiland of eilandengroep, Zuid-Frankrijk, Italië of de Balkan. Hiervoor was de definitieve beheersing

van de Middellandse Zee nodig; dit betekende dat al het militaire potentieel dat na de overwinning in Noord-Afrika beschikbaar zou komen en dat anders naar Engeland kon worden gezonden om van daar uit deel te gaan nemen aan *Roundup*, opnieuw volledig ingezet moest worden. En ziedaar de principiële kwestie, waarvoor in Casablanca niet meer dan een voorlopige oplossing gevonden werd. Ze bestond uit de invasie op Sicilië (operatie *Husky*), die bij de nadere uitwerking een al even voorlopig vervolg zou krijgen, zonder dat van een enigszins consequente strategie sprake was. In de Angelsaksische literatuur over de oorlog zijn twee stromingen te onderscheiden: Engelse auteurs adoreren Churchill om zijn wijs, voorzichtig en verstandig beleid, terwijl de Amerikanen hem opportunisme en gebrek aan visie verwijten en kritiek hebben op het feit dat hij erop uit was zijn Britse soldaten te sparen en op zijn zucht naar behoud van het Britse imperium, waardoor hij verleid werd tot een tactiek van speldeprikken in plaats van een massale aanval. Bij de beoordeling van de voorstellen die leidden tot de operatie-*Husky*, zal er daarom steeds rekening mee moeten worden gehouden of de gegevens uit Engelse of Amerikaanse bron afkomstig zijn.

Een tweede front waaraan de Duitsers al hun krachten zouden moeten geven, als zij niet al een eerste front tegen de Sowjetunie hadden gehad, kon alleen worden geopend in Europa. *Roundup* was niet meer haalbaar. Hoe konden de legers en het materieel uit Noord-Afrika straks het beste worden ingezet? De stafchefs hadden de conferentie van Casablanca terdege voorbereid, maar zij zagen de eerste dagen geen kans het met elkaar eens te worden. Een merkwaardige overeenkomst mag hier worden gesignaleerd: wederzijds verwachtten beide staven van elkaar het voorstel Sardinië aan te vallen en beide voelden ze onafhankelijk van elkaar meer voor Sicilië. Sardinië zou vermoedelijk niet zo zwaar versterkt zijn als Sicilië, maar het was voor de Amerikanen niet meer dan een springplank naar het vasteland van Italië of, via Corsica, naar Zuid-Frankrijk. In beide gevallen zou dat de volledige inzet betekenen van manschappen en materieel en daar voelden de Amerikanen niets voor, omdat de hoofdaanval nu eenmaal een invasie in Normandië moest zijn. Anderen zagen in Sardinië helemaal geen heil: als het eiland veroverd was, konden de geallieerden ongetwijfeld 'hoera' roepen — maar wat zouden ze daarna verder moeten doen? En zo werd men het eens over Sicilië: een nuttige oefening in de samenwerking van alle geallieerde strijdmachtonderdelen en voor het testen van nieuwe amfibievoertuigen, met als verreweg voornaamste argument dat na de verovering de vaart door de Middellandse Zee gemakkelijk beveiligd kon worden, zodat, als ook Turkije meewerkte, een nieuwe route naar Rusland vrijkwam. Bovendien kon dan voor de vaart van Engeland naar het Verre Oosten weer van het Suezkanaal gebruik gemaakt worden.

Dit alles lijkt tamelijk vanzelfsprekend, maar was het toch allerm minst: als de Verenigde Staten bijvoorbeeld van tevoren hadden geweten dat de Engelsen na Sicilië een invasie zouden voorstellen op het vasteland van Italië, zou in Casablanca misschien wel helemaal niet tot een aanval op Sicilië zijn besloten;

indien de Verenigde Staten al een uitbreiding van de strijd in het gebied van de Middellandse Zee hadden willen accepteren, zouden ze de voorkeur hebben gegeven aan de weg via Sardinië. En, voegt de Amerikaanse auteur Higgins eraan toe, wat had men aan de verovering van Italië? Dat was eigenlijk tijdverlies: de Alpen bleven een sta-in-de-weg en het Duitse leger, het sterkste, bleef overeind, zodat de grote invasie over Het Kanaal nog even noodzakelijk was als tevoren. De enige winst leek de mogelijkheid van bombardementen op Duitsland van de Povlakte uit. Churchill kreeg zijn zin, aldus dezelfde schrijver, omdat hij het listig aanlegde: stap voor stap legde hij zijn plannetjes bloot, niet allemaal tegelijk, omdat de Verenigde Staten dan niet zouden hebben meegewerkt: de oorlog moest gewonnen worden door uitputting van de vijand, door blokkade, door bombardementen — maar niet door een massale aanval. Deze 'mediterrane strategie', gebaseerd op de betekenis van de Middellandse Zee, was Churchills stokpaardje en hij zou het gedurende de eerste helft van 1943 voortdurend berijden. Hij stelde zich voor — en hiermee wordt de kwestie in zijn eigen daglicht geplaatst — dat een aanval op Sicilië en daarna eventueel op Italië Hitler zou verplichten een aantal Duitse divisies naar dit front te zenden, omdat de Italianen zichzelf niet zouden kunnen verdedigen en het zelfs niet uitgesloten was dat ze zich meteen zouden overgeven. De overwinning zou, hoe dan ook, ten deel vallen aan de geallieerden; de Italiaanse troepen in de Balkan zouden worden teruggetrokken en vervolgens zouden de Duitsers daar nog meer troepen uit Frankrijk of Rusland moeten inzetten of de gehele Balkan moeten prijsgeven. Op deze manier konden de westelijke geallieerden voet aan de grond krijgen in de Balkan, zo mogelijk met Turkije, dat uitgenodigd moest worden mee te doen. Was Sicilië een tweede front in de betekenis die Stalin eraan gaf? Allesbehalve. Stalin merkte schamper op dat de westelijke bondgenoten hun belofte niet hielden, dat zij Rusland alleen lieten vechten en dat Duitsland, omdat *Roundup* niet doorging, nog een aantal nieuwe divisies tegen de Sowjetunie had kunnen inzetten.

In Casablanca werd dus in zoverre overeenstemming bereikt dat als eerste militaire doel na Noord-Afrika de verovering van Sicilië zou worden voorbereid, in principe in juli. Ook de bevelvoering werd geregeld: de Amerikaan Eisenhower zou opperbevelhebber zijn en onder hem zouden de Engelsen Alexander, Cunningham en Tedder optreden als respectievelijk plaatsvervangend bevelhebber en als commandanten ter zee en in de lucht. Volgens de officiële Amerikaanse legergeschiedenis was Eisenhower bepaald niet ingenomen met het grote aantal Britse commandanten op de hoogste posten, omdat hij een eenhoofdige leiding wenste. Hij was razend, maar verzond uiteindelijk geen protesttelegram. Later, in zijn boek 'Kruistocht door Europa', zou hij de verhouding anders tekenen: er waren nog altijd veel meer Engelse dan Amerikaanse soldaten en dus was deze beslissing eigenlijk wel reëel. Marshall was het nog steeds niet met *Husky* eens; hij bleef vasthouden aan *Roundup* en gaf zijn verzet alleen op na de uitdrukkelijke verzekering dat de operaties in

het Middellandse-Zeegebied van tijdelijke aard zouden zijn en *Overlord* (zoals de invasie in Normandië in 1944 zou heten) niet in gevaar zouden brengen. En zo werd er nog geen enkele afspraak gemaakt voor wat men zou gaan doen, als Sicilië in handen van de geallieerden zou zijn gevallen.

De veldtocht in Noord-Afrika liep ten einde. Het was mei geworden. En nog wist men niet of er in en om de Middellandse Zee na Sicilië een volgende actie zou komen en zo ja, waar. Om hiervoor nadere afspraken te maken reisde Churchill naar Washington, waar hij op 11 mei aankwam. De besprekingen kregen de naam *Trident*. Churchill pleitte voor een aanval op Italië zelf: als dat land de strijd staakte, stond Duitsland er in Europa alleen voor en de invasie over Het Kanaal kon dit jaar toch niet meer plaatsvinden. Dit laatste werd door Roosevelt niet ontkend, maar de president legde er wel de nadruk op dat, wilde men Rusland ontlasten, de strijd niet tegen de Italianen maar tegen de Duitsers moest worden gevoerd. Ook andere fronten, zoals die in China en in de Pacific, kregen de aandacht; hoofdpunt bleef echter de strijd in Europa, de vorming van het voor Rusland zo noodzakelijke tweede front. De stafchefs en hun medewerkers hadden heel wat geduld en volharding nodig om de meningsverschillen te overwinnen. Ondertussen bespraken de staatslieden de situatie die na de oorlog zou ontstaan. Moest bijvoorbeeld na de overgave van Italië de monarchie worden gehandhaafd, zoals Churchill wilde, of zou er een geallieerd militair bestuur in werking treden tot het einde van de oorlog, een plan waar Roosevelt meer voor voelde? En hoe moest men de tekenen van ineenstorting van het fascisme waarderen, die in die tijd in Italië enigszins zichtbaar werden? Het bleven vragen; voor het eerst openbaarde zich hier het gebrek aan ideeën over wat er na de oorlog moest gebeuren.

Het eindrapport was een voorbeeld van fraaie frasen over algemene oorlogsdoeleinden, waarin niets gezegd werd, zoals Churchill heel goed begreep. Hij was gekomen voor Italië en had niets bereikt. Want wat moest hij met een resolutie waarin niet meer stond dan 'dat de geallieerde opperbevelhebber in Noord-Afrika geïnstrueerd moet worden, als een aangelegenheid van dringende aard, bij de tenuitvoerlegging van *Husky* zodanige operaties voor te bereiden als na de berekening de gunstigste worden bevonden om Italië als deelnemer aan de oorlog uit te schakelen en een maximale hoeveelheid Duitse strijdkrachten te binden. Tot welke van de diverse specifieke operaties besloten zal worden en welke vervolgens zullen worden uitgevoerd, is een zaak waaromtrent de beslissing aan de gezamenlijke chefs van staven wordt voorbehouden.' Als het in Amerika niet lukte, dan moest hij maar naar de generaals gaan, vond Churchill. Nu was hij wel zo verstandig geen misbruik te maken van zijn welsprekendheid, waarmee hij misschien, met de Engelse generaals toch al achter zich, Eisenhower had kunnen ompraten, op gevaar af tweespalt te veroorzaken onder de geallieerden. Hij stelde daarom aan Roosevelt voor dat Marshall hem zou vergezellen op een reis naar Algiers, waar Eisenhower zijn hoofdkwartier had. Had Churchill juist Marshall

uitgekozen, omdat iedereen wist dat deze de meest fervente tegenstander van zijn mediterrane strategie was en er daardoor, als men in Algiers tot resultaten kwam, geen kritiek van Amerikaanse zijde te verwachten viel? Roosevelt en Marshall stemden toe en zo vertrok de laatste met Churchill en diens naaste medewerkers op 26 mei per vliegtuig naar Algiers.

Hoe moeizaam de besprekingen in Washington verlopen waren, blijkt het duidelijkst uit de wijze waarop het verslag van de besprekingen tot stand kwam dat men naar de Russische bondgenoot zou zenden. Het ene concept na het andere werd opgesteld, gecorrigeerd en aangevuld tot het onleesbaar was geworden door de vele aantekeningen. Toen beide staatslieden op deze wijze urenlang bezig waren geweest, stelde Churchill voor dat hij het hele pak zou meenemen, in het vliegtuig een net exemplaar zou opstellen en dit aan Roosevelt toezenden. De volgende dag kon hij nauwelijks meer wijs worden uit al het materiaal. Hij gaf het aan Marshall en deze slaagde erin een formulering te vinden waarin alles dermate exact en duidelijk was samengevat, zowel op militair als op politiek gebied, dat Churchill grote bewondering kreeg voor de generaal, in wie hij tot dan toe alleen een goed organisator van legers had gezien, maar in wie hij ook een staatsman ontdekte met scherp begrip voor de situatie. Hijzelf noch Roosevelt zag aanleiding een woord te wijzigen en zo kon het stuk eindelijk naar Stalin, die natuurlijk razend was toen hij merkte dat *Roundup* voor 1943 definitief van de baan was: hij beschuldigde Churchill van kwade trouw en stelde een ontmoeting met Roosevelt, waarvoor in die tijd reeds voorbereidingen waren getroffen, voor onbepaalde tijd uit.

In Algiers stond Churchill sterk: hij had alle militaire leiders en later ook minister Eden bij de hand en kon stellen dat Engeland ter plaatse driemaal zoveel troepen, viermaal zoveel oorlogsschepen en bijna evenveel vliegtuigen had als de Verenigde Staten. Ondanks dit overwicht bleven de Engelsen Eisenhower accepteren als opperbevelhebber, wat Churchill van zichzelf een blijk van buitengewone grootmoedigheid vond, dat de Amerikanen eenvoudig niet anders konden beantwoorden dan door de Engelsen hun zin te geven.

Op 29 mei begonnen de besprekingen. Eisenhower gaf een uiteenzetting van de gang van zaken zoals hij zich die had voorgesteld. Eerst moest het eilandje Pantelleria, een belangrijke vliegbasis, worden overmeesterd. Voor de verovering van Sicilië was alles in gereedheid gebracht. De bevelhebbers hadden, nadat zij uit Casablanca hadden vernomen dat na Tunis Sicilië veroverd zou moeten worden, vanzelfsprekend niet stilgezeten. Er waren allerlei plannen opgesteld en uiteindelijk hadden Eisenhower en Alexander de voorkeur gegeven aan het negende plan, afkomstig van Montgomery, die de Engelse troepen op Sicilië zou commanderen (de Amerikaanse zouden onder Patton staan). In Montgomery's plan was het meeste rekening gehouden met de kans dat de Italianen zich fel zouden verzetten en dat ook Duitse troepen zouden worden ingezet. Als besloten werd Italië buiten gevecht te stellen, zou hij, Eisenhower, willen voorstellen dit onmiddel-



Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie



Fotoarchief Spaarnestad



Papperfoto

Commandanten in het Middellandse-Zeegebied waren (van boven naar beneden): de Amerikaan Eisenhower (opperbevel) en de Britten Alexander (landmacht), Cunningham (vloot) en Tedder (luchtstrijdkrachten).



Air Ministry Photo

lijk na Sicilië te doen en wel met alle beschikbare middelen; hij had daartoe een plan opgesteld. De Amerikaanse stafchefs waren echter van mening dat dit niet zonder meer kon worden uitgevoerd, daar zij rekening wilden houden met de mate waarin de Italianen, mogelijk met Duitse steun, zich op Sicilië zouden verzetten. Zij stelden voor dat ook een plan zou worden voorbereid voor een operatie tegen Sardinië en Corsica; naar bevind van zaken kon dan een keuze worden gedaan. Als chef van de Britse generale staf bracht Brooke de bekende Engelse argumenten voor een invasie van het Italiaanse vasteland naar voren. Churchill meende voorlopig te kunnen concluderen dat iedereen duidelijk van zins was iets te doen. Dit gaf hem de moed zijn eigen ideeën in een nota verder te ontwikkelen, met name die over de militaire situatie, waarbij hij heel nauwkeurig de aantallen divisies van bondgenoot en tegenstander en ook de verplaatsingsmogelijkheden naging. Hij verwachtte geen zware tegenstand op Sicilië en weinig verzet van Duitse troepen in Italië, omdat de Duitsers hun legers elders veel te hard nodig hadden. Het resultaat zou dan kunnen zijn dat Duitsland zich eind 1943 op de Alpen en de Donau moest terugtrekken, terwijl het ook het nodige terrein aan de Russische troepen had moeten prijsgeven. Churchill mocht dan erg optimistisch zijn, Marshall volhardde in zijn afwachtende houding, al was hij bereid de uitschakeling van Italië als een bijzonder doel te beschouwen. Op één punt bleef hij hardnekkig: na de operaties op Sicilië zouden heel wat manschappen, schepen, vliegtuigen en oorlogsmaterieel naar Engeland moeten ter voorbereiding van *Overlord* begin 1944; invasie in Italië of niet. Eisenhower concludeerde dat hij het als zijn taak zou beschouwen de gezamenlijke stafchefs alle inlichtingen te geven over de eerste fasen van de operaties op Sicilië, met een krachtige aanbeveling inzake het vervolg. Er zou in elk geval al wat voorbereidend werk verricht worden door bombardementen op rangeerterreinen bij Rome. Churchill was tevreden, hij kon nu verwachten dat de strijd zou verlopen zoals hij wenselijk achtte: de Middellandse Zee zou weer onder controle komen van Groot-Brittannië (en van, naar zijn idee tijdelijk, de Verenigde Staten). Het tweede front in Europa was nabij — en op de plaats die zijn voorkeur had, niet op de Normandische kust, waar de Duitsers nog veel te sterk waren. Stalin mocht dan boos zijn, maar nu deden de westelijke geallieerden tenminste iets om de Duitsers te binden. En of de Russen begrepen dat er behalve militaire beweegredenen ook politieke waren (via Italië de Balkan beïnvloeden en zo Centraal- en Zuidoost-Europa beschermen tegen een mogelijk opdringen van het communisme), liet Churchill voorlopig koud. Alleen, zo concludeert de reeds geciteerde Amerikaanse auteur Higgins, had de Engelsman zijn Amerikaanse vrienden langzamerhand zo vaak een rad voor de ogen gedraaid, dat deze buiten hem om via oud-ambassadeur Davies al contact met Rusland zochten. Tijdens en na de conferentie van Teheran zouden deze contacten steeds nauwer worden aangehaald, waardoor Churchill zijn politieke doel (en dat was volgens Higgins wél goed!) onmogelijk tot een realiteit zou kunnen maken.

EEN DODE STERFT

LOUIS SINNER

Op het kerkhof van Huelva aan de zuidwestkust van Spanje ligt sinds eind april 1943 de majoor der mariniers William Martin begraven. Op de hele wereld zijn er nooit meer dan vijf mensen geweest die hebben geweten wie William Martin in werkelijkheid was. Zijn identiteit zal nooit bekend worden, want zijn weinige bloedverwanten wilden alleen het lijk ter beschikking stellen van de Britse geheime dienst als niemand ooit de ware naam zou weten. Majoor Martin diende zijn land na zijn dood: zijn verdiensten zijn groter geweest dan die van menig generaal.

Het plan om een lijk te gebruiken voor een ingewikkelde afleidingsmanoeuvre was geboren bij een klein groepje mensen van de Britse veiligheidsdienst dat de aandacht van de vijand moest afleiden van de komende militaire acties.

De geallieerde operaties voerden namelijk in het najaar van 1942 in Noord-Afrika duidelijk naar een overwinning; het was logisch dat de geallieerde legers daarna een aanval op het vasteland van Europa zouden ondernemen. Het lag enigszins voor de hand dat zij eerst zouden oversteken naar Sicilië om vanaf dit eiland het vasteland van Italië binnen te vallen. De Duitse legerleiding moest volgens de Britse veiligheidsdienst de zekerheid krijgen dat de komende aanval vanuit Noord-Afrika in elk geval niet op Sicilië was gericht.

Een klein groepje Engelse veiligheidsofficieren boog zich al in de nazomer van 1942 over dit probleem. Het opzettelijk laten uitlekken van andere aanvalsplannen zou de Duitsers niet om de tuin leiden. Alleen als een toevallig incident geheime plannen in handen van de Duitsers zou spelen en als de Duitsers de zekerheid kregen dat Engeland daarvan niet op de hoogte was, zou men de Duitsers kunnen overtuigen.

De Britse veiligheidsofficieren kwamen tot de conclusie dat de Duitsers wellicht overtuigd zouden worden als een gesneuveld militair hun opzienbarende documenten zou brengen over andere aanvalsdoelen dan Sicilië, mits de Britten deze documenten zouden kunnen terugvragen zonder dat zij behoeften te weten dat de Duitsers er inzage van hadden gehad.

Onmiddellijk rezen grote problemen. Men kon een lijk aan een gescheurde parachute boven vijandelijk gebied dropen, maar een lijk-schouwing zou duidelijk maken dat de man niet door het falen van de parachute was gestorven. Bovendien zouden de Duitsers dan weten dat de Engelsen beseften dat hun geheime plannen in Duitse handen waren.



Ewen Montagu

Het stoffelijk overschot van 'majoor William Martin' is met een onderzeeboot naar Huelva gebracht en wordt daar overboord gezet. Het is gedurende enkele maanden in een diepvriescel bewaard geweest.

Doordenkend over een dode boodschapper, kwam het groepje officieren op de mogelijkheid een lijk te laten aanspoelen: een officier met enkele belangrijke documenten bij zich zou kunnen worden neergeschoten tijdens een vliegreis van Engeland naar Noord-Afrika; hij zou zich weten te redden in een rubberbootje, maar in de ruwe zee zou hij verdrinken en zijn lijk zou enkele dagen in zee rondrijven voor het aanspoelde. Een patholoog-anatoom werd bij het beraad betrokken. Volgens hem zou het heel moeilijk zijn de doodsoorzaak vast te stellen bij een angespoeld lijk, vooral als er geen duidelijke indicaties te vinden waren zoals sporen van lichamelijk letsel of vergiftiging.

Hierop werd het plan als uitvoerbaar aanvaard en kreeg het, zoals gebruikelijk, een codenaam; gekozen werd de zoete naam *Mince-meat* (vruchten pasteivulling).

In het najaar van 1942 begon het groepje officieren een macabere speurtocht naar het lijk van een betrekkelijk jonge man. Hij moest zo weinig familie en relaties hebben, dat het opvragen van zijn stoffelijk overschot geen opzien zou baren. Men kon de nabestaanden natuurlijk niet uitleggen waarvoor men de stoffelijke resten nodig had, want het gehele plan was afhankelijk van absolute geheimhouding. Men zou dus een beroep moeten doen op de vaderlandsliefde van de familieleden en op hun vertrouwen in de goede zaak. Vele pogingen mislukten en men overwoog al om in het uiterste geval zelfs tot lijkroof over te gaan, toen begin december 1942 in Engeland een ongeveer dertigjarige man eenzaam stierf aan longontsteking. Het kostte vrij veel moeite enkele van zijn familieleden te achterhalen. Voor zover de naspeuringen reikten, had de man geen vrienden gehad en had hij ook zonder een vaste kennissenkring geleefd. De opgespoorde familieleden stelden het stoffelijk overschot beschikbaar onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat de echte naam van de man nooit bekend zou worden. De veiligheidsofficieren beloofden dit en verzekerden voorts dat de man een eervolle begrafenis zou krijgen. Het stoffelijk overschot werd bewaard in een diepvriescel. Terwijl het daar ruim vier maanden lag, werd er voor de gestorvene een nieuw leven opgebouwd: het leven van de majoor der mariniers William Martin.

William Martin werd een veelbelovend officier die wat verlegen was en daardoor weinig in de belangstelling stond. Op het hoofdkwartier van vice-admiraal lord Louis Mountbatten was hij echter een zeer geziene autoriteit, vooral op het gebied van landingsacties. Daarom werd hij naar generaal Alexander gestuurd in het Midden-Oosten, want na de overwinning in Noord-Afrika zou de generaal behoefte hebben aan een goede landingsexpert om hem te adviseren bij de komende bestorming van het Europese vasteland.

Nu een zo vertrouwd officier van Engeland naar Noord-Afrika zou vliegen, maakte de sous-chef van de generale staf, generaal Nye, van de gelegenheid gebruik majoor William Martin een collegiale brief mee te geven voor generaal Alexander. Daarin schreef generaal Nye wat bezorgd dat de Duitsers er kennelijk lucht van hadden gekregen dat de volgende geallieerde aanval op Griekenland was gericht.

Ook de plannen om via Sardinië en Corsica een aanval te doen op Zuid-Frankrijk schenen voor de Duitsers niet meer onbekend te zijn, aldus generaal Nye in zijn brief. Maar de geallieerden zaten niet werkeloos: zou zouden op slinkse manieren bij de Duitsers de indruk wekken dat zij van plan waren na de overwinning in Noord-Afrika Sicilië aan te vallen. Voorts kreeg majoor William Martin een vriendelijk briefje mee van zijn baas Mountbatten, bestemd voor admiraal Cunningham, die bij de aanval op het vasteland van Europa de zeeoperaties moest leiden. Mountbatten verzocht de admiraal de zeer deskundige majoor Martin niet langer dan strikt noodzakelijk in het Midden-Oosten te houden, daar het hoofdkwartier in Engeland zijn ervaring moeilijk kon missen. Majoor Martin was nog wel wat jong en hij zou aanvankelijk misschien een enigszins onhandige indruk maken, zo schreef Mountbatten, 'maar hij heeft de operatie van Dieppe beter beoordeeld dan velen van ons hier'.

Tenslotte zat er in de brieftas van majoor Martin nog een brief van Mountbatten aan generaal Eisenhower, waarin hem werd verzocht een korte aanbeveling te schrijven bij een militair boek dat op het punt stond te verschijnen. Proefdrukken van het boek en fotomateriaal werden bijgevoegd om Eisenhower een indruk van het boek te geven.

De militair William Martin was met deze documenten goed opgebouwd. De brieven waren niet van dien aard dat de Duitsers zich zouden kunnen afvragen waarom juist majoor Martin ze bij zich had. Er stonden ook geen officiële plannen in, alleen enkele aanwijzingen die elke goede inlichtingendienst ter harte zou nemen.

Maar een militair heeft ook een privé-leven; als elk spoor daarvan aan majoor Martin zou ontbreken, zouden de Duitsers wellicht toch achterdochtig worden. Daarom kreeg majoor Martin twee liefdesbrieven in zijn portefeuille mee van het meisje Pam dat hij had ontmoet, kort voor hij verongelukte. Zoals dat in die tijd ging: ze hadden onmiddellijk trouwplannen gemaakt en in de tweede brief toonde Pam zich duidelijk ongerust, omdat William bij hun laatste ontmoeting gezinspeeld had op een dienstreis naar het buitenland. In zijn portefeuille kwam ook een brief van zijn vader, een die in de haastige spoed van de liefhebbende zoon niet zo heel erg veel zag.

Terwijl de veiligheidsofficieren aan de opbouw van majoor Martin werkten, kregen zij plotse-ling de indruk dat zij hem te volmaakt maakten. Dus werd William ook met enkele menselijke zwakheden beladen: hij was nogal slordig, hetgeen bleek uit een korzelig briefje van zijn bank. Voorts had William de laatste avond voor zijn vertrek vrolijk doorgebracht met Pam, hetgeen viel op te maken uit afgescheurde theaterkaartjes en restaurantrekeningen.

Het kostte maanden om een eindeloze reeks moeilijkheden te overwinnen. Telkens had men weer speciale documenten nodig, een speciaal soort briefpapier, of een stempel, zonder te kunnen vertellen waarvoor ze nodig waren. Ook de zuiver technische problemen waren niet gering: hoe kreeg men een pasfoto? Men nam tenslotte maar genoegen met een foto van een officier die wel wat leek op William, want een poging om van het lijk een

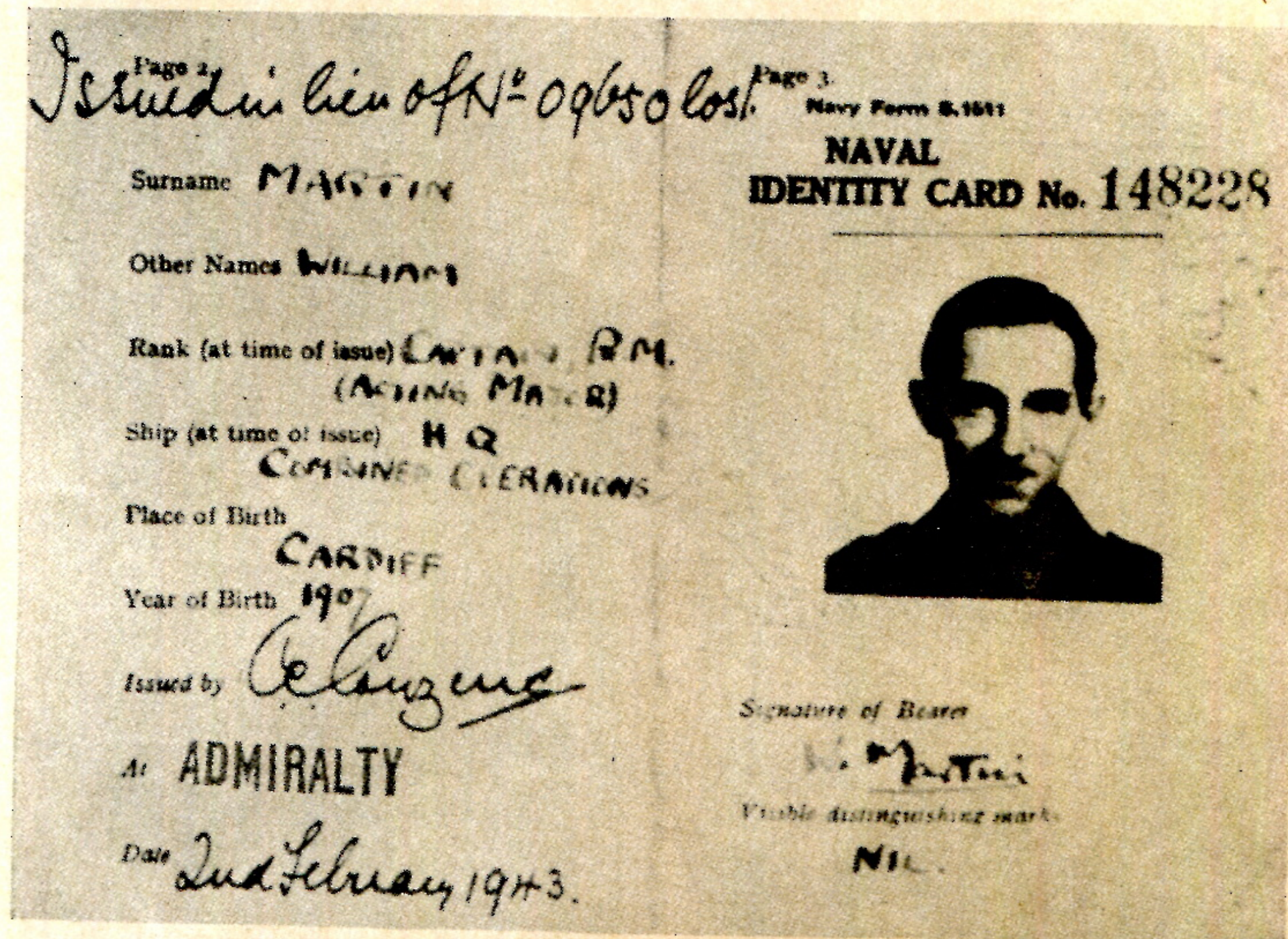
foto te maken leverde een onaanvaardbaar resultaat op. Bij het aankleden ontdekte men dat men een lijk, en zeker een bevroren lijk, geen schoenen kon aandoen. Met een straal-kacheltje konden de voeten zover ontdooid worden om deze operatie te verrichten.

Ewen Montagu, de veiligheidsofficier die in de hele macabere mystificatie de hoofdrol speelde, schreef later dat William Martin voor hem in de loop van de maanden een persoonlijkheid werd. Drie keer bezocht hij in die tijd het bevroren lijk. Hij kleede het eigenhandig aan, stopte het in een cilinder met droog ijs en reed deze naar de onderzeeboot die het lijk voor de Spaanse kust te water zou laten.

De plaats waar het stoffelijk overschot van

menten te maken zonder sporen achter te laten.

Op 30 april 1943 's morgens om half vijf dook de onderzeeboot op bij de baai van Huelva. Een klein groepje officieren dat bij benadering niet wist wat er nu precies aan de hand was, stond aan dek, toen de cilinder werd geopend. Het stoffelijk overschot werd op een brancard gelegd, de kapitein sprak een gebed en majoor Martin werd overboord gezet. De opkomende vloed spoelde hem op het strand van Huelva, waar hij enkele uren later werd gevonden door een visser. Op 3 mei kregen de Britten bericht dat bij Huelva het stoffelijk overschot van een Engelse officier aangespoeld was; de Spaanse autoriteiten hadden al voor een be-



De identiteitskaart van het stoffelijk overschot stond op naam van 'kapitein William Martin', majoor-titulair der 'Royal Marines'. Alleen het maken van de foto had enige moeilijkheden opgeleverd.

majoor William Martin moest aanspoelen, was met veel zorg gekozen. In Huelva woonde een zeer actieve Duitse agent, die bovendien goede relaties onderhield met de Spaanse autoriteiten, zodat hij inzage zou kunnen krijgen van de documenten. Deze man was onontbeerlijk in het spel, want de Duitsers moesten de zekerheid krijgen dat alleen zij wisten dat ze de inhoud van de documenten kenden. De Spaanse autoriteiten zouden het aanspoelen van het lijk aan de Britten melden. De Britten zouden daarop met goed gespeelde verborgen paniek vragen naar de documenten. Een actieve Duitse agent moest in die tussentijd de Spaanse autoriteiten overhalen hem in de gelegenheid te stellen kopieën van de docu-

grafenis met militaire eer gezorgd. Na een wat benauwd gesteld verzoek van de Engelsen om teruggave van de op de stoffelijke resten gevonden documenten, werden alle brieven gesloten en verzegeld naar Engeland gestuurd. De veiligheidsofficieren hadden enkele onzichtbare controles aangebracht en wisten na inspectie dat de brieven uit de couverts waren geweest.

Na de oorlog vonden de Engelsen de bewijzen van het succes van deze lugubere actie: bij de Duitse legerleiding trof men kopieën aan van alle documenten die majoor Martin bij zich gehad had, sommige waren in het Duits vertaald. Tevens vond men de bevelen van het hoofdkwartier — enkele van Hitler persoonlijk — om 'naar aanleiding van hoogst geheime informatie' de verdediging van Zuid-Europa te wijzigen. Veertien dagen na de landing op Sicilië was Hitler er nog steeds van overtuigd dat de hoofdaanval van de geallieerden op Griekenland en Sardinië gericht zou zijn.

DE VEROVERING VAN PANTELLERIA, LAMPEDUSA EN LINOSA

PANDEMONIUM OP PANTELLERIA

M. G. EMEIS JR.



Ministry of Information

Als op 13 mei 1943 het restant van de Duits-Italiaanse legers in Noord-Afrika capituleert, zijn twintig Britse mijnenvegers al vier dagen bezig de zeeëngte tussen Afrika en Sicilië van honderden contact- en andere mijnen te zuiveren. Op 15 mei seint admiraal Sir Andrew Cunningham aan de admiraliteit in Londen: 'Doorvaart Middellandse Zee vrij.' Twee dagen later start het eerste linea-recta-konvooi van Gibraltar naar Alexandria. De zeeweg Londen-Alexandria, nu niet meer om de Kaap, is van 11.500 tot 3200 mijl ingekort.

De grote schoonmaak in de Straat van Tunis maakt behalve de west-oost- ook de zuid-noordroute vrij, met name voor de geallieerde oversteek naar Sicilië. Halverwege die oversteek liggen de Italiaanse eilandjes Pantelleria, Lampedusa en Linosa, waarvan Pantelleria door zijn vlieg- en marinebases het belangrijkste is. Tegen de raad van sommige van zijn adviseurs in neemt Eisenhower op 10 mei het besluit Pantelleria vóór Sicilië te veroveren.

Geallieerde vloottenheden beginnen op 13 mei 1943 Pantelleria te bombarderen. Hier nadert de Griekse torpedobootjager 'Queen Olga' de kust, waarop ook de explosies te zien zijn van de granaten van de kruiser 'Orion'.

Hij ziet in de miniatuurinvasie 'een soort laboratoriumproef om de uitwerking van geconcentreerde zware bombardementen op een verdedigde kustlijn te bepalen'. Hij wenst een zo massale inzet van bommenwerpers, dat het garnizoen, zijn materieel en zijn moreel voldoende zullen worden geknauwd om de invasie tot 'een vrij simpele zaak' te maken. Het vulkanische eiland is sinds 1860 Italiaans bezit en sinds 1937 op Mussolini's bevel tot een tweede Gibraltar uitgebouwd ter bescherming van de Straat van Sicilië en als tegenwicht tegen het Britse Malta. De negenduizend inheems, meest vissers en wijnboeren, van wie er 3800 in de havenplaats Porto di Pantelleria wonen, worden numeriek overschaduwd door

elfduizend militairen. Als eersten beschieten op 13 mei de Britse kruiser 'Orion' en twee torpedobootjagers het eiland, dat tevens aan een blokkade wordt onderworpen. Italiaanse blokkadebrekers hebben weinig succes: een bevoorradingschip explodeert, een tweede wordt, evenals een torpedoboot, tot zinken gebracht, een torpedobootjager wordt brandend op de rotsen gejaagd.

Op 1 juni is de haven een puinhoop, de stad vrijwel verwoest, de elektrische centrale uitgeschakeld. De *Royal Air Force* komt de *Royal Navy* assisteren en gooit in tien dagen vijf miljoen kilo bommen op de tweeëntachtig vierkante kilometer die het eiland meet. De vloot zet haar beschieting systematisch voort. Als op 8 juni vijf kruisers en zeven torpedobootjagers hun kanons op Pantelleria richten, slaan op de brug van de 'Orion' generaal Eisenhower en admiraal Cunningham de operatie gade. Alle bommen en scheepsgranaten ten spijt wijst de Italiaanse bezetting de ge-

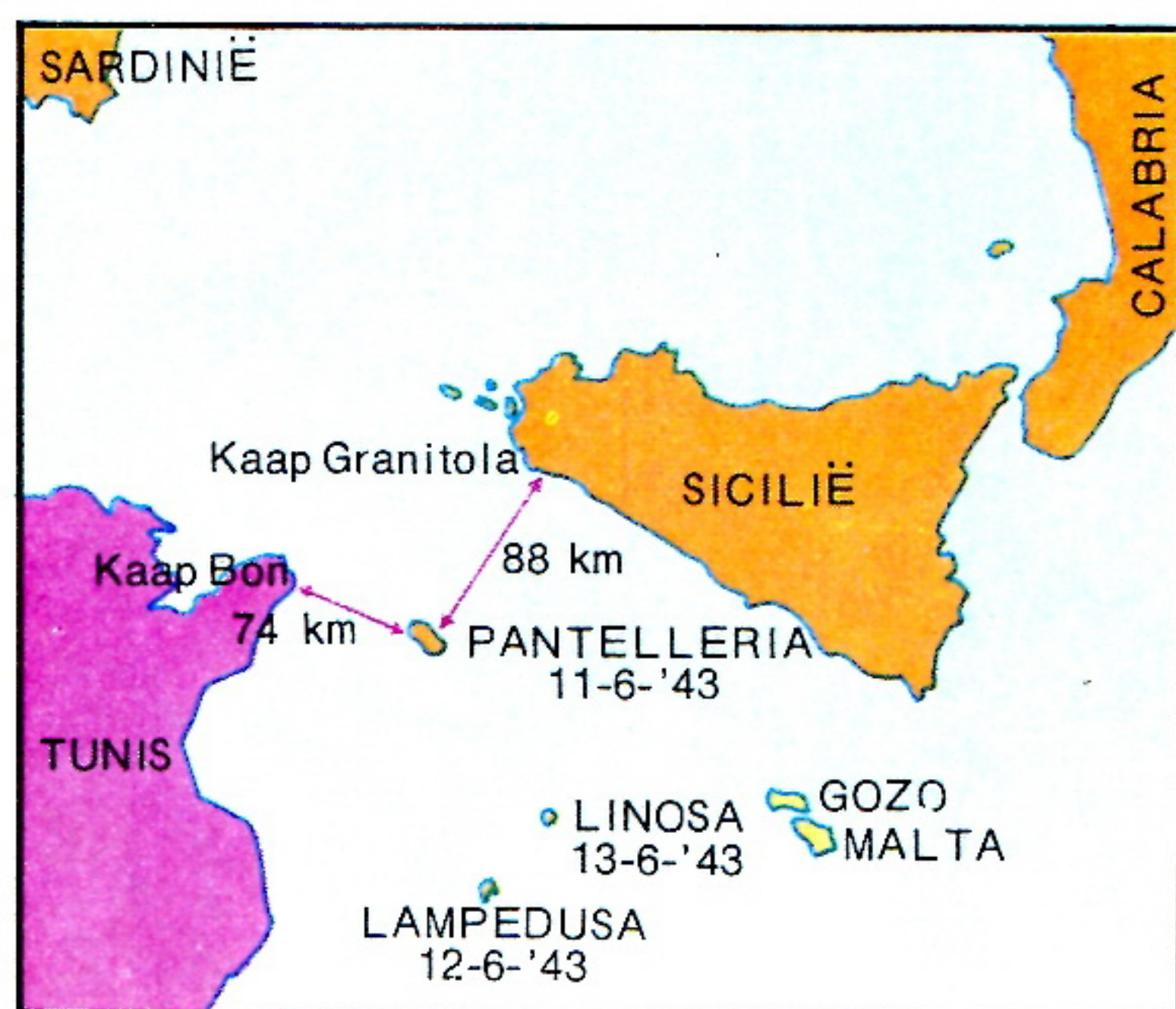
allieerde eis van onvoorwaardelijke capitulatie af, eerst op 8 en nogmaals op 10 juni. Het enige nog werkende radiostation seint naar Rome dat men 'ondanks alles voortgaat verzet te bieden'. Het seint niet dat het verzet louter passief is: de regen van staal en vuur die door de stof- en rookwolken op het eiland neerdaalt, houdt boeren, burgers en legerlui in hun schuilplaatsen.

Vrijdagmorgen 11 juni stopt de invasievloot met de Britse 1e divisie aan boord de scheepsmachines acht mijl buiten Porto di Pantelleria. Bij fraai weer en kalme zee gaan de infanteristen in de landingsboten. Een paraplu van jachtvliegtuigen houdt een oog in het zeil. Om negen uur heeft de Italiaanse commandant tot capi-

koersen de landingsboten naar de haven — en uit huizen en ruïnes verschijnen witte vlaggen. De verovering van Pantelleria kost de aanvallers doden noch gewonden.

Schout-bij-nacht Harcourt laat de torpedobootjager 'Tartan' in Porto di Pantelleria achter en stoomt met zijn overige zeven torpedobootjagers en vier kruisers honderd mijl zuidwaarts naar Lampedusa, twintig vierkante kilometer groot en bewoond door drieduizend wijnbouwers, fruittelers, sardinevissers en sponsvissers in het tijdelijke gezelschap van vijfenveertighonderd soldaten en officieren. Het is nog 11 juni, als het smaldeel 's avonds om half twaalf arriveert en terstond het bombardement begint, bij het ochtendgloren ge-

enige vliegveld. Italiaanse soldaten rennen op het toestel af om... zich over te geven, maar de ceremonie gaat niet door, want een geallieerde luchtaanval jaagt RAF-sergeant plus Italianen in dekking. Na de raid krijgt de sergeant zijn motor weer draaiende en ijlings onttrekt hij zich aan een tweede capitulatieaanbod door op te stijgen en naar Tunis terug te vliegen. Om kwart over zes gieren opnieuw de granaten van de kruiser 'Penelope' en de torpedobootjager 'Jervis' naar het eiland. De torpedobootjager 'Lookout' koerst naar het enige haventje Il Porto en zet een sloep uit met een officier, een oorlogscorrespondent en dertien matrozen. Om acht uur seint de officier: 'Heb capitulatie van Lampedusa aan-



BOB HOPE

Bob Hope was een van de geschikste (artiesten) die ooit naar Afrika kwamen. Hij raakte bij de soldaten de juiste snaar aan en voelde zich in een veldhospitaal even goed op zijn plaats als voor een ruig publiek van tienduizend in de strijd geharde mannen. (...) In zijn show vermeldde Hope de keuringsuitslag van zijn groep, zodat de soldaten niet zouden denken dat alle leden dienstontduikers waren. Hij vertelde dat zijn zanger Jack Pepper ingedeeld was als 5-X of 'te vet om te vechten'; Hope zelf zat in klasse 4-Z, wat 'lafaard' betekende, en zijn gitarist Tony Romano was Dubbel S Dubbel F: 'Vrijgezel met kinderen'.

(Uit: 'Brave Men', door Ernie Pyle — New York 1943)



Fotoarchief Spaarnestad

Boven: na de vrijwel moeiteloze verovering van Pantelleria genieten de Britse soldaten tussen het puin van een kop thee.

Linksboven: de ligging van Pantelleria, Lampedusa en Linosa in de Straat van Tunis.

steund door bommenwerpers. De eilandcommandant seint naar Rome: 'Onafgebroken bombardement uit zee en uit de lucht. Heb dringend jachtvliegtuigen nodig.' Rome antwoordt niet met daden, maar met woorden: 'Zijn overtuigd dat u de vijand zoveel mogelijk schade zult toebrengen. Lang leve Italië!' 's Middags maakt een Britse sergeant wegens motorstoring een noodlanding op Lampedusa's

vaard van waarnemend commandant kapitein-ter-zee Marecia Oberioso, die alle voorwaarden accepteert, aangezien gouverneur van eiland zich dertig minuten lopen landinwaarts bevindt.' Juist als de vijfenveertighonderd Italianen ontwapend zijn, duikt een sterke formatie Junkers-88 op de Britse vaartuigen neer, maar verder dan wat gebroken aardewerk en versplinterd hout op één torpedobootjager gaat de schade niet.

Zondagmorgen 13 juni doemen een Britse kruiser en een torpedobootjager op voor het nog kleinere eiland Linosa, waar de witte vlaggen reeds wapperen. Zonder slag of stoot meldt het honderdnegenenzestigkoppige garnizoen zich voor krijgsgevangenschap.

DE AANVAL OP SICILIË

DUINKERKEN VAN DE AS

WOLF KIELICH





Links: de geallieerde invasievloot nadert de kust van Sicilië. Bij het geschut wachten mannen op eventueel naderende vliegtuigen om ze de volle laag te kunnen geven.

Onder: terwijl voorraden worden uitgeladen, wordt het begin van een weg aangelegd om de zware voertuigen te kunnen lossen.

Rechts: Britse soldaten rukken op in de verwoeste straten van de belangrijke Siciliaanse havenstad Catania.

Vorige pagina: onder dekking van het geschut van een kruiser, nadert een volgepakt landingsvaartuig de kust van Sicilië.

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie



Ministry of Information

Op 13 mei 1943 kon generaal Sir Harold Alexander aan Churchill seinen: 'Sir, het is mijn plicht u te melden dat de veldtocht in Tunesië ten einde is. Wij zijn meester op de kust van Noord-Afrika.'

Diezelfde dag bevond admiraal Dönitz, opperbevelhebber van de Duitse *Kriegsmarine*, zich in Rome om te beraadslagen met de Duce en Italiaanse admirals. Gedurende deze besprekingen werd het duidelijk dat niemand kon voorspellen waar de geallieerden nu zouden toeslaan. De grote concentraties van schepen, landingsvaartuigen, vliegtuigen en troepen in Noord-Afrika duiden erop dat de volgende grote operatie in het Middellandse-Zeegebied zou worden uitgevoerd, maar de Middellandse

Zee is groot. De wildste geruchten deden de ronde. De Spaanse ambassadeur in Portugal vertelde zijn Italiaanse collega in Lissabon dat hij zeker wist dat de geallieerden drie landingen tegelijkertijd zouden uitvoeren: in Zuid-Frankrijk, in de Balkan en op Sardinië of Sicilië. Dit werd bevestigd door een 'officieel rapport van een neutrale inlichtingendienst in de Verenigde Staten' en door de Italiaanse consul in Tanger. Men wist zelfs de datum te noemen: 17 juni. Een 'hooggeplaatst persoon' van de generale staf van de Spaanse luchtmacht vertelde op 19 juni een Italiaanse agent in Madrid dat de geallieerden beslist op Sardinië zouden landen ('vannacht of morgen'). Maar de Turkse militaire attaché in Boedapest (die

zeer betrouwbaar werd geacht, omdat hij een Duitse schoonmoeder had) was er zeker van dat de geallieerde landingen in Apulië zouden plaatsvinden.

Op de conferentie in Rome werd Dönitz niet veel wijzer, en toen hij de volgende dag was teruggekeerd bij zijn *Führer* kon hij deze slechts een heleboel vage speculaties mededelen. Maar Hitler maakte zich geen zorgen meer. 'De geallieerde aanvallen zullen voornamelijk gericht zijn op Sardinië en Griekenland', wist hij met zekerheid. Hij was volledig overtuigd van de echtheid van de documenten die gevonden waren op het aangespoelde lijk van 'majoor William Martin'. Hij zorgde er dan ook voor dat in juni ettelijke grote troepen-



contingenten vanuit Frankrijk en Adriatische havens werden overgebracht naar Griekenland. Er werd een pantserdivisie naar Sardinië gestuurd, de kustbatterijen in Griekenland werden versterkt en mijnenleggers, die bezig waren mijnen te deponeren voor de Siciliaanse kust, kregen opdracht naar Griekenland te gaan, evenals het merendeel van de Duitse torpedomotorboten in de Siciliaanse wateren. Nog op 9 juli (één dag voor de geallieerde landingen op Sicilië) seinde het *Oberkommando der Kriegsmarine* aan vice-admiraal Ruge in Italië: 'Sardinië en Corsica zijn de eerste doelen (...) Een aanval op Griekenland is zeer waarschijnlijk.'

Er waren echter vrij veel Italiaanse admiraals

en Duitse generaals die minder goedgelovig waren dan Hitler. De inlichtingendienst van de Italiaanse marine achtte op 26 juni een aanval op Griekenland uitgesloten en verklaarde dat het vaststond dat Sicilië het enige geallieerde doel was. Ook Kesselring geloofde niet in de legendarische majoor. Op 20 juni zond hij de pantserdivisie 'Hermann Goering' naar Sicilië.

Eind mei kreeg het garnizoen van Sicilië een nieuwe opperbevelhebber: generaal Alfredo Guzzoni, een knap strateeg, die de situatie realistisch bekeek en verre van optimistisch was, toen hij op 14 juni aan Mussolini verslag uitbracht. Tengevolge van luchtaanvallen was de vloot van kustvaartuigen, waarvan Sicilië

voor z'n ravitaillering grotendeels afhankelijk was, gereduceerd tot slechts veertig kleine schepen. Brood en vlees waren schaars op het eiland. Er waren nog slechts weinig steenkool voor de locomotieven. Burgers, die wegens de bombardementen uit de steden waren geëvacueerd, leefden onder de slechtste hygiënische omstandigheden. De meerderheid van de Sicilianen geloofde niet meer dat Italië de oorlog zou winnen en hoopte dat de geallieerden gauw zouden komen om een eind aan hun ellende te maken. Maar de Duce riep dat zijn leger de vijand zou verslaan 'aan de waterkant'! Dat was niet helemaal bluff. Inderdaad stonden er op 10 juli meer dan driehonderdduizend man redelijk bewapende Italiaanse en Duitse

SPRONG IN HET DUISTER

Eindelijk raakte het landingsvaartuig de bodem en ging de klep open. De soldaten keken door het gat naar de duisternis daarachter. Even keken ze elkaar aan, bogen het hoofd en schuifelden wat met de voeten. Niemand verroerde zich verder.

'Uitstappen!' gebod majoor Grant.

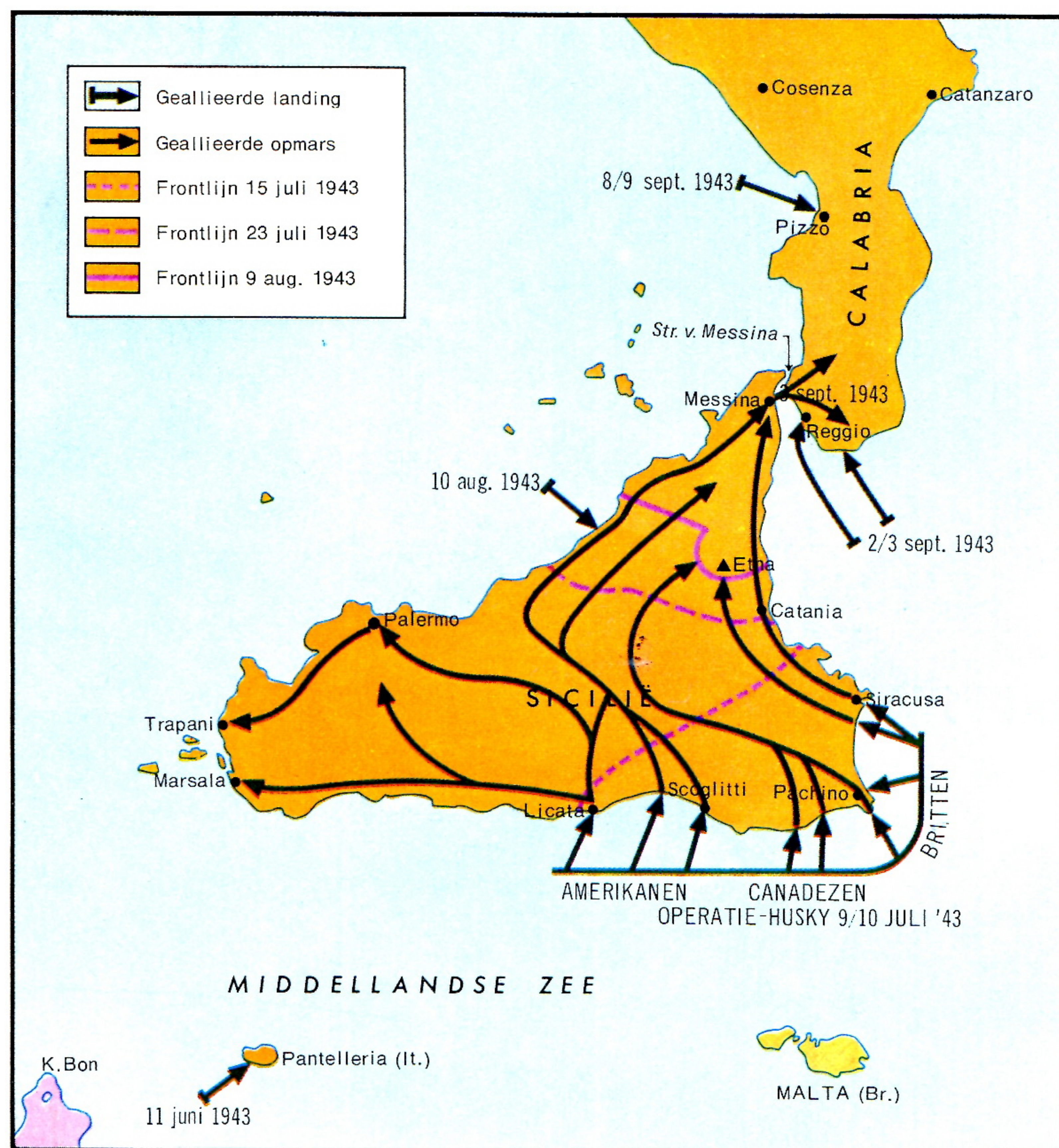
Niemand verroerde zich.

'Springen!' schreeuwde hij. 'Willen jullie hier worden vermoord? Naar het strand!' Met deze

woorden sprong hij de duisternis in. Een man met een bundel draad volgde hem. De anderen aarzelden, alsof zij wilden afwachten wat er met de andere twee zou gebeuren. Ik voelde dat ik gek zou worden als ik aan boord bleef. Ik ging naar de klep. 'Nu komt het', dacht ik en sprong. Ik sloeg tegen het water en zonk. Mijn voeten raakten de bodem. Mijn kin bleef net boven water. Ik begon te lopen. Een scherp geknetter barstte vlakbij los en er klonk een snorrend gehuid boven mijn hoofd. Toen een metaalachtige plof alsof het schip was geraakt.

Het water werd ondieper. Ik boog door m'n knieën, zodat alleen mijn gehelmde hoofd nog boven water uitstak. Ik had het gevoel dat het als schild diende. Toen ik merkte dat ik ongedeerd was, besepte ik dat er slechts een verbazingwekkend licht mitrailleurvuur was. 'Verdomme', zei ik tegen mezelf, 'dit is lang zo erg niet als bij de Marethlinie. Wat heb ik 'm daar geknepen!'

(Uit: 'Still time to die', door Jack Belden — Harper & Row Publishers Inc.)



troepen op Sicilië, waarvan er meer dan honderdduizend behoorden tot gemotoriseerde divisies. Dat was — in elk geval op papier — ruim voldoende om het de geallieerden bij hun landingspogingen bijzonder moeilijk te maken. En generaal Alexander, die belast was met het bevel over operatie-Husky, rekende dan ook terecht op hevige tegenstand.

Voor het eerst zou een grote gecombineerde geallieerde landingsoperatie worden uitgevoerd en het duurde vrij lang voordat er een aanvaardbaar aanvalsplan gereedkwam. Het basisplan, dat in maart door Eisenhower was goedgekeurd, omvatte de volgende punten: 1. Het uiteindelijke doel is de verovering van

Messina om Sicilië geheel af te grendelen, maar de stad moet van de landzijde genomen worden, aangezien landingen in de Straat van Messina onmogelijk zijn. De Straat is te ver verwijderd van geallieerde vliegbases om te kunnen zorgen voor dekking door jagers. 2. Ten minste twee Siciliaanse havens, bij voorkeur Catania en Palermo, moeten in een vroeg stadium worden genomen, aangezien het zonder havenfaciliteiten onmogelijk zal zijn voldoende voorraden en versterkingen aan te voeren om het eiland te veroveren. 3. Aangezien de aanval op Oran in november 1942 heeft geleerd dat een sterk verdedigde haven niet vanuit zee moet worden aangevallen, zullen de eerste landingen moeten

plaatsvinden op stranden. 4. De landingsstranden moeten voldoen aan de volgende eisen: gunstige ligging, goede verbindingen met het binnenland, niet ver van vliegvelden, die nodig zijn voor de geallieerde luchtmacht. 5. Negen divisies (vier Amerikaanse, vier Britse en een Canadese) zullen beschikbaar zijn voor de aanval. 6. Het is noodzakelijk de superioriteit in de lucht te verkrijgen vóór de dag van de landingen en snel de vijandelijke vliegvelden in het zuidoostelijk deel van het eiland te veroveren. 7. De geallieerde zeemacht zal de Siciliaanse wateren moeten beheersen en er moeten maatregelen worden getroffen, opdat de Italiaanse vloot in de havens blijft.

Bij het definitieve aanvalsplan, dat in mei tot stand kwam, werden de taken tussen de geallieerden verdeeld. Het transport van troepen en materieel naar Sicilië zou worden uitgevoerd door twee Task Forces. De Western Task Force stond onder commando van admiraal Hewitt, bestond grotendeels uit Amerikaanse schepen en zou Amerikaanse troepen aan land zetten aan de zuidkust tussen Licata en Scoglitti. De Britse Eastern Task Force onder bevel van vice-admiraal Ramsay had tot taak Britse troepen aan land te zetten op het schiereiland van Pachino en in de golf van Notto tot op vrij korte afstand zuidelijk van Siracusa. Beide landingssectoren grensden aan elkaar. Generaal Patton had het opperbevel over het Amerikaanse 7e leger en Montgomery commandeerde het met een Canadese divisie versterkte Britse 8e leger. Op Malta werd een algemeen hoofdkwartier ingericht, waarin Eisenhower, Alexander en admiraal A. B. Cunningham hun intrek namen.

Als de meest geschikte datum voor D-day werd 10 juli vastgesteld. Het leger hield namelijk rekening met de mogelijkheid dat de landingen vanuit zee vooraf zouden moeten worden gegaan door landingen van parachutisten en zweefvliegtuigen. Parachutisten springen niet graag in het donker, grondtroepen daarentegen verkiezen een landing in het duister om voor het aanbreken van de dag een stevig bruggehoofd gevestigd te hebben. Op de 10e juli zou de maan schijnen gedurende de luchtlanding en ondergegaan zijn als de grondtroepen naar de stranden werden gebracht. Het was een driest plan. Nog nooit had men een landing gewaagd op zulk een breed front. Nagenoeg acht versterkte divisies zouden met al hun materieel (tanks, voertuigen, geschut) aan land moeten worden gezet op een kuststrook van bijna 200 km lengte. Een moeilijkheid, die zich al vanaf het begin bij

het maken van de plannen voordeed, was de stoeve samenwerking met de luchtmacht. De hoogste luchtmachtcommandanten waren van mening dat zij operatie-*Husky* het beste konden steunen door de vijandelijke luchtmacht in het aan te vallen gebied vooraf te vernietigen en vijandelijke vliegvelden onbruikbaar te maken, maar zij weigerden zich duidelijk uit te spreken over de wijze waarop zij leger en marine tijdens de landingen dekking en steun zouden verlenen. Admiraal Hewitt klaagde al in april in een brief aan admiraal Kirk: 'Het gaat erop lijken dat de luchtmacht zijn eigen 'show' wil hebben, onafhankelijk van ons.' En dat was inderdaad het geval. Zowel de Amerikaanse als de Britse lucht-

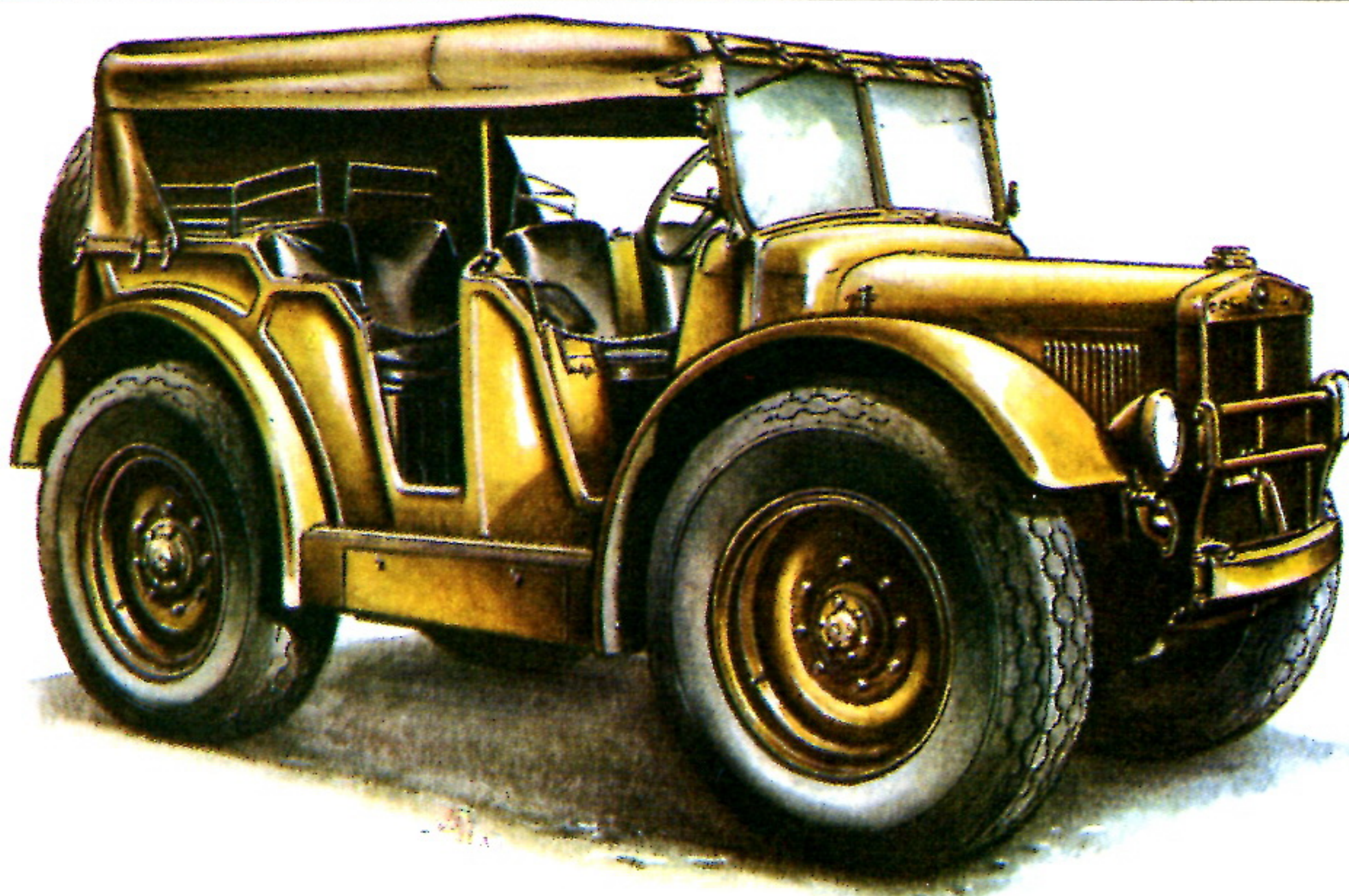
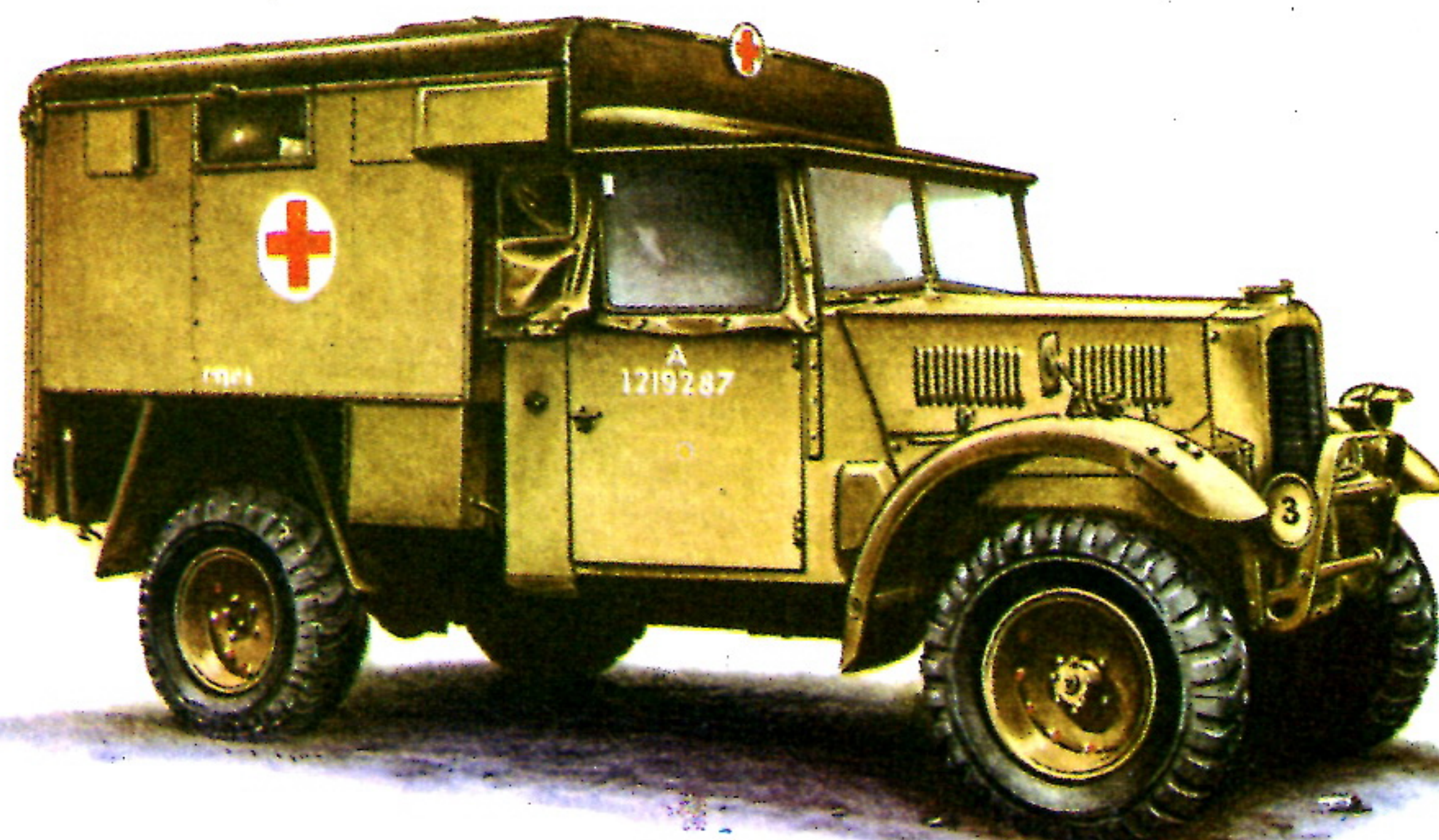
Boven: de wereldberoemd geworden amfibische 'duck' (eend) heet officieel Dukw. Zij werd eind 1941 in aller ijl in Amerika ontworpen om het bekende chassis van de 2,5-tons truck van GMC. Er werden 21.147 'ducks' gebouwd, waarvan er nog vele in gebruik zijn. Met de zescilinder 104-pk-motor kon zij op het land een snelheid ontwikkelen van 80 km per uur en te water van 10 km per uur.

Midden: de Humber-ambulance is door de Britten speciaal ontworpen voor het vervoer van zieken en gewonden. Twee liggende en drie staande of vijf zittende patiënten konden worden meegenomen. Op het chassis zijn ook staf-, radio- en pantserwagens gebouwd. Met de zescilinder 85-pk-motor kon een snelheid worden bereikt van 80 km per uur. Enkele ambulances zijn omgebouwd voor gebruik door oorlogscorrespondenten.

Onder: de Italianen namen deze 'trattore leggero' (lichte artillerietrekker) in 1937 in gebruik. Ze zijn in Noord-Afrika veel gebruikt. De 'trattore' had aanvankelijk massieve banden. Er waren vijf zitplaatsen en berging voor munitie achterin. Zoals gebruikelijk in het Italiaanse leger was de besturing rechts. Met de viercilinder 57 pk-motor reed de trekker 40 km per uur.

Links: een overzicht van de geallieerde operaties op Sicilië. De landingen werden in het zuidwesten uitgevoerd; vandaar trokken de geallieerden over het eiland. Op 17 augustus 1943 was Sicilië geheel in geallieerde handen en kon de volgende stap worden ondernomen. Het duurde tot de nacht van 2 op 3 september eer zij bij Messina overstaken naar het vasteland van de Asmogendheid Italië.

machtcommandanten wilden bewijzen dat de luchtmacht alleen en ongecoördineerd de oorlog zouden kunnen winnen. Bijna zou deze houding rampzalige gevolgen hebben. Toen de Amerikaanse en Britse armada's van de Noordafrikaanse kusten uitvoeren voor de tocht naar Sicilië zonder enige zekerheid over de steun die zij zouden kunnen verwachten van bommenwerpers en jagers, was de verontwaardiging aan boord algemeen. Patton wendde zich tot admiraal Hewitt en vroeg of deze niet kon zorgen voor een paar vliegveldschepen. 'U kunt van uw marinevliegtuigen alles gedaan krijgen, maar wij krijgen geen verdomde bliksem van de luchtmacht gedaan!'



Er waren echter alleen een paar vliegveldschepen in de Atlantische Oceaan en deze konden niet gemist worden bij het bestrijden van onderzeeboten.

Het zou echter onjuist zijn uit het voorgaande de conclusie te trekken dat de geallieerde luchtmacht een te verwaarlozen bijdrage leverden tot het slagen van operatie-*Husky*. Niets is minder waar. Gedurende de maand die aan de landingen voorafging, werden nagenoeg dagelijks bombardementen uitgevoerd op vliegvelden en havens op Sicilië, Sardinië en in Griekenland en Italië. Het resultaat was dat op de landingsdag alle twaalf belangrijke en met luchtdoelgeschut beveiligde

luchtbases op Sicilië voor de As onbruikbaar waren en dat er alleen nog landingsmogelijkheden waren op een paar provisorische strips bij Gerbini.

Op 7 en 8 juli begon uit de Noordafrikaanse havens de gigantische armada op te stomen naar de verzamelzones ten zuiden en westen van Malta, waar op 9 juli de *Task Forces* samengetrokken moesten zijn om dan ieder naar het eigen landingsgebied te varen. De in deze dagen populairste Amerikaanse oorlogscorrespondent Ernie Pyle beschrijft hoe hij aan boord van de 'Biscayne' de haven van Bizerte uitvoer: 'Plotseling klonk door de luidsprekers het bevel: 'Port side, Attention!' Op het dak



Rijksinstituut voor oorlogsdocumentatie

van het door bommen zwaar beschadigde douanegebouw aan het eind van de pier stond een erewacht aangetreden, bestaande uit mannen van de Amerikaanse en Britse marine, elk met hun eigen vlag. Er klonk een trompet-signaal, de officieren salueerden, de jannen stonden stram in de houding. Toen de laatste toon van de trompet was weggestorven, was het doodstil. Niemand sprak. We gleden voorbij, het onbekende tegemoet...

Op 9 juli ontving elk schip een boodschap van admiraal Cunningham: 'Wij staan op het punt de meest gedenkwaardige onderneming van deze oorlog te volvoeren: voor het eerst zullen we de vijand aangrijpen in zijn eigen land. (...) Ons doel is duidelijk en onze plicht is deze enorme expeditie binnen de kortst mogelijke tijd aan land te brengen. (...) Om deze plicht te vervullen zullen wij grote risico's moeten nemen en aanvaarden. De veiligheid van onze schepen (...) komt op de tweede plaats of moet geheel veronachtzaamd worden als de volbrenging van onze eerste taak dit eist. (...) Ik heb het volste vertrouwen in de vastberadenheid, vaardigheid en vasthoudendheid van u allen aan wie het welslagen van deze grootse operatie is toevertrouwd.'

Het weer was de afgelopen weken onafgebroken kalm en zonnig geweest. Maar op 8 juli ging de zon onder in een bloedrode lucht en de volgende dag wakkerde de wind geleidelijk aan tot kracht 6, soms 7. De golven sloegen over het dek van de grote transportschepen en wat er met de kleinere landingsschepen gebeurde, beschreef Ernie Pyle: 'Telkens verdwenen ze volledig in de golfdalen en het volgende ogenblik werden ze zo hoog opgetild, dat het leek of ze helemaal uit het water geslingerd zouden worden. (...) Een legerofficier sloeg op een van de landingsboten overboord, maar werd weer opgepikt door



Ministry of Information

Linksboven: woestijnsoldaten van het Britse 8e leger bestormen een station op Sicilië, een voor hen geheel nieuw terrein.

Links: op een Siciliaans vliegveld bespreken de generaals Montgomery, Bedell-Smith, Patton en Alexander (v.l.n.r.) de acties.



Bippa

Linksonder: Shermantanks van het Britse 8e leger trekken op 5 augustus door de straten van de Siciliaanse havenstad Catania.

Rechts: Amerikaanse infanteristen zoeken na de verovering van Nicosia een ogenblik rust op de ruïnes van het gemeentehuis.

een boot die vier plaatsen achter hem voer. We hoopten en baden dat de wind bij zons-
ondergang zou gaan liggen. Maar dat gebeurde
niet. De officieren probeerden er grapjes over
te maken bij het avondeten. (...) Nooit heb ik
mij in mijn leven zo gedeprimeerd gevoeld.'
Gedurende de eerste wacht overwoog Hewitt
ernstig aan Cunningham te seinen dat de
aanval beter kon worden uitgesteld. Maar hij
deed het niet. Op Malta verkeerden Eisen-
hower en Cunningham in grote spanning.
Maar zij besloten niet in te grijpen en de
landingen te laten doorgaan. Een besluit dat
Eisenhower zich elf maanden later, aan de
vooravond van de invasie in Normandië zou
herinneren.



Robert Capa-Magnum

Terwijl de konvooien in de stormachtige nacht Sicilië naderden, was de vijand al gealarmeerd. Verkenner, die op 8 juli met dinghys van onderzeeboten naar het strand bij Gela peddelden, waren door de Italianen opgemerkt. Op 9 juli werden in totaal zes konvooien bij Pantelleria en Malta vanuit vliegtuigen waargenomen en om 18.40 uur werden alle Duitse troepen op het eiland in staat van alarm gebracht. In de loop van de avond kwamen elke twintig of dertig minuten nieuwe meldingen binnen van grote scheepsconcentraties voor de kust tussen Porto Empédocle en Siracusa. Om 1 uur in de nacht kondigde generaal Guzzoni de noodtoestand af en liet hij de havens van Licata en Porto

onmiskkenbaar Amerikaanse stem van de 'Bristol': 'Hello!' en van de 'Safari' klonk een even onmiskkenbaar Britse stem 'Hel-lo!' Grote opluchting, vooral aan boord van de 'Bristol', waar men nu zeker wist de juiste positie te hebben gevonden. De torpedobootjager richtte nu de lichtbundel van een groot zoeklicht pal naar het zuiden. Andere schepen peilden dit baken, namen hun posities in en lieten de seinlampen zeewaarts knipperen. Terwijl men vanaf de schepen duidelijk de lichtflitsen en branden kon zien, veroorzaakt door de geallieerde bommenwerpers, die boven Sicilië hun last uitwierpen, naderde de armada langzaam de kust. Ankerkettingen ratelden. Plotsefling flitsten op het strand drie, vier, vijf

DE BUNKER

Tijdens de gevechten op Sicilië gingen op een nacht een groep commando's en een detachement genie aan land op een verlaten stuk strand. Tegen de ochtend bereikten ze de rand van de rotsen. Beneden zagen ze een bunker; er verdween juist een man naar binnen en ze zagen hoe de stalen deur zich sloot.

'Alright, ouwe jongen', zei de commando-officier. 'Ik geloof dat we dit wel zonder jullie kunnen rooien.'

'Neem me niet kwalijk', antwoordde de genie-aanvoerder, 'maar dit lijkt mij nou juist een karweitje voor ons.'

'Ik zal je zeggen wat we doen', zei de commando en haalde een munt te voorschijn. Ze tosten en de genie won. 'Voor ons, geloof ik', zei de genieofficier opgewekt en riep zijn mannen naar voren, terwijl de commando's zich terugtrokken. De genie was juist op weg, toen er bij de bunker een witte vlag verscheen en er een groep Italiaanse soldaten naar buiten kwam. 'O, verdomme!' De genieofficier stond met zijn handen in de zij, een toonbeeld van teleurstelling. 'Die smerige, opgeblazen rotzakken! Zo'n prachtige opleiding en al dat fijne dynamiet en kijk nou eens wat ze ons aandoen!'

De commando-officier zat boven hem op de rotsrand met een veldrantsoen op de knieën. 'Jut ze wat op met een bren, ouwe jongen', zei hij, 'en kijk eens wat er dan gebeurt. Over de herrie hoeven we geen zorg te hebben.'

De geniecommandant nam een machinegeweer en loste van de heup af een paar salvo's. De Italianen aarzelden onthutst. Toen het vuur aanhield, renden ze terug naar de beschutting van de bunker (...) Ze bleven wanhopig met hun witte vlag zwaaien. Na nog een paar salvo's waren ze echter gedwongen zich terug te trekken. 'Zie je wel!' riep de commando. 'Altijd naar oompje luisteren. Ga nu je gang maar!'

'Makker,' riep de geniecommandant, 'we gaan je nu een kleine demonstratie geven in het gebruik van explosieven. Mag ik uw gewaardeerde aandacht?' Terwijl de commando's op de rotsrand een mok thee dronken, bracht de genie de ladingen aan, vernietigde de bunker en zijn bezetting en voegde zich toen bij de commando's voor een gezamenlijk ontbijt.

(Uit: 'The Human Kind', door Alexander Baron — Cape 1953)



Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

Empédocle blokkeren. Voor de kust van Licata lag al sinds 5 juli de Britse onderzeeboot 'Safari'. 's Nachts voer ze zo dicht mogelijk onder de kust om verkenner af te zetten; overdag lag de onderzeeboot enkele mijlen uit de kust op de bodem van de zee. Nu was voor de 'Safari' het uur aangebroken, waarop zij haar belangrijkste taak in operatie-Husky zou gaan vervullen: fungeren als baken voor de landingsboten. Omstreeks 22.30 uur doemde vlak bij de 'Safari' de donkere schim op van de torpedobootjager 'Bristol'. Een ogenblik heerste aan boord van beide schepen een spanning vol wantrouwen en argwaan. Van de seinlamp kon geen gebruik worden gemaakt, radiocontact was verboden. Toen riep een

De Siciliaanse bevolking, de oorlog moe, uit haar vreugde over het geallieerde succes.

zoeklichten aan. De lichtbundels richtten zich alle op het vlaggeschip 'Biscayne' en gedurende twintig minuten kon men aan dek een boek lezen. Tot grote verbazing van de Amerikanen werd er nog steeds geen schot gelost. De reden was eenvoudig: de Italianen beschikten in dit kustgebied slechts over kortdragend geschut en besloten met vuren te wachten tot de landingsboten en troepen aan land kwamen. Toen om 04.10 uur de eerste soldaten, doornat en zeeziek, het strand opstormden (marinemensen verbazen er zich altijd over hoe snel een miserable zeezieke soldaat zich herstelt, als

hij weer vaste grond onder de voeten heeft en voor zijn leven moet vechten), brak de hel los: machinegeweevuur, granaten en bommen van vijandelijke duikbommenwerpers, die echter snel op de vlucht werden gejaagd door het luchtdoelgeschut van de schepen. Maar de tegenstand duurde niet lang. Binnen drie kwartier waren de meeste Italiaanse verdedigers uit hun bunkers gevlucht, verbijsterd als ze waren door de enorme strijdmacht die uit de nacht was opgedoemd.

In andere sectoren vluchtten de Italianen vaak zonder ook maar één schot te lossen. De Amerikaans-Italiaanse oorlogscorrespondent Michael Chinigo hoorde in een verlaten commandopost de telefoon rinkelen en kreeg een

slaperige Italiaanse generaal aan de lijn, die kwaad vroeg wat er waar was van die onzinnige geruchten dat de Amerikanen in zijn sector waren geland. Chinigo stelde hem gerust: 'Nergens een Amerikaan te zien, generaal!' En om 11.30 uur was de haven Licata in Amerikaanse handen...

Maar niet overal verliepen de landingen zo vlot. Bij Gela begon de tegenslag met een grotendeels mislukte luchtlanding van de Amerikaanse 82e luchtlandingsdivisie. Het was de eerste nachtelijke luchtlanding in deze oorlog en door verschillende oorzaken (sterke wind, slechte navigatie en gebrek aan ervaring) werden de parachutisten verspreid over een 100 kilometer lange strook langs de kust.

misverstand voor, dat volgens admiraal Kirk te wijten was aan de slechte samenwerking met de luchtmacht. Omstreeks 22.15 uur openden Duitse duikbommenwerpers een hevige aanval op de schepen, die hier voor de kust lagen. Terwijl het duel tussen het luchtafweergeschut van kruisers en torpedobootjagers en de bommenwerpers nog in volle gang was, kreeg Kirk bericht dat een eskader Amerikaanse transportvliegtuigen naar zijn sector op weg was om parachutisten af te werpen. Onmiddellijk waarschuwde hij: 'Schiet niet in de richting van het strand!' Maar het was al te laat. Niet alleen vanaf de schepen, maar ook door luchtdoelgeschut van het Amerikaanse leger, werd het eskader letterlijk aan flarden gescho-

luchtlandingstroepen die met zweefvliegtuigen waren aangevoerd. De tweede brug, de Ponte Primosole bij Catania, moest in de nacht van 13 op 14 juli door de 1e parachutistenbrigade worden veroverd. Toen de transportvliegtuigen in het maanlicht de kust van Sicilië naderden, werden de V-formaties aangezien voor Duitse bommenwerpers en door de eigen marine hevig beschoten. Verscheidene Dakota's stortten brandend in zee. Andere werden zo zwaar beschadigd, dat ze moesten terugkeren naar hun bases in Afrika. Vele onervaren Amerikaanse piloten konden, nadat hun formatie verbroken was, de juiste koers niet meer terugvinden. Sommige piloten gaven het sein tot springen, terwijl het toestel nog boven zee



Robert Capa-Magnum

Sommigen kwamen zelfs in de Britse sector terecht. Slechts een gedeelte van één bataljon landde op de plaats van bestemming: een wegkruising, die zij afsloten en lange tijd hardnekkig bleven verdedigen tegen naar het strand oprukkende Duitse tanks.

Tanks waren in deze sector het grote gevaar. Ze rukten vanuit het binnenland van alle kanten op naar de stranden en als de marine er niet was geweest, die met bijzonder accuraat vuur vijandelijke tanks en troepenconcentraties op de vlucht wist te jagen, zou er waarschijnlijk van de vestiging van een bruggehoofd bij Gela niet veel terechtgekomen zijn. In de Amerikaanse sector bij Scoglitti deed zich in de nacht van 11 op 12 juli een afschuwelijk

Een Dukw aan het hoofd van een Amerikaanse kolonne in het stadje Monreale bij Palermo.

ten. Het enige dat men daarna nog kon doen, was enige overlevenden oppikken uit zee.

Iets dergelijks overkwam de Britse 1e parachutistenbrigade. Montgomery had opdracht met zijn 8e leger zo snel mogelijk de havens Siracusa en Catania te veroveren en dan door te stoten naar Messina in het noorden. Voor het welslagen van dit plan was het noodzakelijk dat een aantal bruggen onbeschadigd in Britse handen viel. De eerste brug, de Ponte Grande bij Siracusa, werd in de nacht van 9 op 10 juli volgens plan, zij het ook ten koste van zware verliezen, veroverd en bezet door

vloog, andere vlogen door de paniek zo laag, dat de parachutisten bij hun landing enkels of benen braken. Slechts enkele Dakota's bereikten de droppingzone en bij het aanbreken van de dag was de Ponte Primosole bezet door ongeveer tweehonderdvijftig man, die de beschikking hadden over drie anti-tankkanonnen, twee mortieren en een machinegeweer. Ze werden gezelschap gehouden door driehonderd Italiaanse krijgsgevangenen. Zij wisten niet dat in die nacht ook een bataljon Duitse parachutisten in hetzelfde gebied was geland ter versterking van het garnizoen van Catania. Maar een paar uur later, nadat ze reeds beschoten waren geweest door Messerschmitts, zouden ze kennis maken met hun Duitse collega's, die

een felle tegenaanval uitvoerden. De hele dag wisten de Britse parachutisten stand te houden. Ze slaagden erin de springladingen te verwijderen die onder de brug waren aangebracht, maar moesten in de avond voor de Duitse overmacht wijken. De Ponte Primosole werd echter op de 16e juli bij zonsopgang door een voorhoede van het 8e leger heroverd — onbeschadigd, omdat de Duitsers geen nieuwe springladingen hadden kunnen aanbrengen. Het was anders gelopen dan men zich had voorgesteld, maar het doel werd bereikt.

De landingen waren gelukt. Over een breed front hadden de geallieerden sterke bruggehoofden kunnen vestigen op de zuid- en zuidoost-kust van Sicilië. Volgens het plan zou het 8e leger nu via Catania moeten oprukken naar Messina, terwijl de Amerikanen de Britten in de flank dekten. De Amerikanen, die op 15 juli meer dan 200.000 man aan land hadden gebracht, hadden het aanvankelijk het gemakkelijkst. Zij overweldigden snel de westelijke helft van het eiland en veroverden reeds op 22 juli Palermo.

Kesselring bracht op 12 juli een bezoek aan Guzzoni's hoofdkwartier te Enna. Wat hij daar zag en hoorde gaf hem weinig reden tot optimisme. De tegenaanval van de divisie 'Hermann Goering' was mislukt. Siracusa en Augusta waren gevallen. Een aantal vliegvelden was reeds in handen van de geallieerden. Kesselring beseftte dat Sicilië verloren was en dat er alleen nog sprake kon zijn van een vertraging van de geallieerde opmars ten einde de militaire posities op het Italiaanse vasteland te kunnen versterken. En in elk geval moest ervoor worden gezorgd dat de Duitse troepen zo weinig mogelijk verliezen leden en uiteindelijk met al hun materieel geëvacueerd zouden kunnen worden naar het vasteland. Daarvoor moest Messina zo lang mogelijk in handen van de As blijven.

Daarom richtte de felste tegenstand zich op de opmars van het 8e leger. Montgomery's troepen liepen, na de verovering van de Ponte Primosole, al spoedig vast in de vlakte van Catania en Montgomery moest Alexander melden dat een frontale aanval in de richting van Messina te zware offers zou vergen en dat hij daarom liever een omtrekkende beweging wilde maken, links om de berg Etna. Alexander ging akkoord. De tactiek van Montgomery was begrijpelijk. Ook bij El Alamein had hij zijn eigen troepen kunnen sparen door een briljant uitgevoerde flankbeweging in plaats van een frontale aanval. Maar op Sicilië was de situatie toch wel enigszins anders. Door af te wijken van het oorspronkelijke plan moesten de Britten het vlakke terrein verlaten en zich begeven in woest bergland, waar hun tanks zich moeilijk bewegen konden, de marine geen artilleriesteun meer kon geven en de vijand zich makkelijk kon verschansen. Dat betekende tijdverlies en dat was precies wat de Duitsers beoogden, want zij hadden tijd nodig om de evacuatie van hun troepen voor te bereiden. Op 19 juli ontmoetten Hitler en Mussolini elkaar in het Noorditaliaanse Feltre. De Duce kwam als een bedelaar en vroeg om meer pantserdivisies en tweeduizend vliegtuigen om Sicilië te kunnen verdedigen. Maar Hitler schreeuwde dat hij niet meer kon doen dan de 29e divisie pantsergrenadiers en de 1e parachutistendivisie naar Sicilië zenden en dat de

Italianen eindelijk maar eens fanatiek moesten gaan vechten. De infanterie, niet de tanks, moest Sicilië redden! En in elk geval moest ervoor gezorgd worden dat de Straat van Messina veilig werd gesteld. De Duce keerde somber terug naar Rome, waar hij op 25 juli door maarschalk Badoglio 'ter bescherming van zijn veiligheid' in verzekerde bewaring werd gesteld.

Onmiddellijk na de val van Mussolini ontbood de *Oberbefehlshaber Süd*, veldmaarschalk Kesselring, de commandanten van de Duitse divisies op Sicilië naar zijn hoofdkwartier te Frascati om met hen de details te bespreken van operatie-*Lehrgang*, de Duitse evacuatie. Intussen vochten de geallieerden in de brandende hitte zich moeizaam een weg naar Messina, de Amerikanen langs de noordkust, de Britten in het dorre bergland. De rivierbeddingen waren droog, de wegen stoffig, water was bijna nergens te vinden.

Op 3 augustus begonnen de Italianen reeds, onafhankelijk van de Duitsers, hun troepen over te brengen naar het vasteland. Met behulp van twee of drie kleine stoomboten slaagden zij erin binnen zes dagen zeventuizend man naar de overkant van de Straat van Messina te brengen. De Duitse evacuatie begon op 10 augustus. Men maakte daarbij gebruik van 'Siebel-ponten', vaartuigen die oorspronkelijk waren ontworpen en gebouwd voor de invasie van Engeland in 1940. Ze waren in aller ijl uit Frankrijk overgebracht en konden een lading van zestig ton (negen tot twaalf vrachtauto's) dragen en hadden een snelheid van tien knopen. Aan beide zijden van de Straat van Messina hadden de Duitsers meer dan honderdvijftig stukken zwaar geschut in stelling gebracht en nog een groot aantal lichtere kanonnen en machinegeweren. Torpedomotorboten patrouilleerden samen met mijnenvegers voortdurend in de Straat. Deze bescherming bleek voldoende om de evacuatie van de Astroepen uit Sicilië te realiseren. Admiraal Cunningham moest verklaren dat nu de snelle doorstoot van Montgomery's troepen naar Messina was mislukt, 'er geen effectieve methode, hetzij ter zee, hetzij in de lucht, bestond om de vijand tegen te houden.'

De Straat van Messina is niet meer dan vier kilometer breed en kan in minder dan een uur worden overgestoken. De batterijen en zoeklichten op beide kusten maakten het voor de geallieerde zeestrijdkrachten onmogelijk de Straat binnen te dringen. De Duitsers evacueerden hun troepen bij nacht, waardoor zij gevrijwaard werden van ernstige hinder van de geallieerde luchtmacht. Toch kan men zich achteraf afvragen waarom de geallieerde zee- en luchstrijdkrachten niet meer pogingen in het werk stelden om de Duitse geschutstellingen aan weerszijden van de Straat van Messina buiten gevecht te stellen. Dat dit gepaard zou gaan met zware verliezen, stond bij voorbaat vast. Maar wogen die verliezen niet op tegen de vernietiging van ten minste drie Duitse divisies? Het antwoord op die vraag kan slechts gegeven worden, als men beseft hoe de geallieerde commandanten op dat ogenblik de toekomst zagen. Mussolini was afgezet en de volledige capitulatie van Italië was een mogelijkheid waarmee serieus rekening moest worden gehouden. Had het dan nog zin veel mensenlevens en kostbaar materieel op te offeren

in de Straat van Messina? En als Italië *niet* capituleerde, zouden er in de naaste toekomst ongetwijfeld landingen moeten worden uitgevoerd op het Italiaanse vasteland. Met deze operaties in het verschiet was het onverantwoord grote verliezen in de Straat van Messina te riskeren. En dus ging het 'schipper-mag-ik-overvaren'-spel tussen Sicilië en Calabria nagenoeg ongehinderd voort.

Operatie-*Lehrgang* bracht niet minder dan 39.569 Duitsers (waaronder 4444 gewonden), 9605 voertuigen, 47 tanks, 94 stukken geschut, meer dan 2000 ton munitie en brandstof en ongeveer 15.000 ton voedsel binnen zes dagen en zes nachten in veiligheid. De Italianen slaagden erin 62.000 man troepen, 227 voertuigen, 41 stukken geschut (en 12 muilezels!) naar het vasteland te brengen. Het was, met de woorden van generaal Von Senger, 'een glorieus terugtocht' geworden, een Duinkerken van de As. Op 17 augustus trokken de eerste Amerikaanse eenheden het verlaten en kapot gebombardeerde Messina binnen. Twee uur later was ook de voorhoede van het 8e leger present. Sicilië was veroverd, maar de adelaar was gevlogen en zou later geducht zijn klauwen laten voelen tijdens de veldtocht op het Italiaanse vasteland.

Op 3 september begon de oversteek van het 8e leger naar Calabria. De opdracht was de Duitsers fel aan te vallen in de hoop dat zij troepen zouden wegtrekken uit Salerno om hun stellingen in Calabria te versterken. Montgomery nam, zoals van hem te verwachten viel, zo weinig mogelijk risico's. Een week na de verovering van Messina zou het al mogelijk zijn geweest troepen naar Calabria over te brengen en Eisenhower drong op spoed aan. Maar 'Monty' liet eerst honderden kanonnen in stelling brengen langs de kust. Deze openden op 3 september een geweldig artilleriebombardement, dat waarschijnlijk grotendeels overbodig was. Het 8e leger kon nagenoeg zonder tegenstand te ondervinden landen op het Italiaanse vasteland.

Operatie-*Husky* was in vele opzichten leerzaam geweest. De ervaringen die men bij de landingen op Sicilië had opgedaan, zouden later het succes verzekeren van de landingen op de Normandische kust. Positief gewaardeerd kon worden de uitstekende samenwerking tussen land- en zeestrijdkrachten. Het leger was de marine niet alleen dankbaar voor de voortreffelijke gastvrijheid aan boord, voor de moed en vaardigheid waarmee de landingsvaartuigen naar de kust werden gestuurd, maar vooral ook voor de wijze waarop de oorlogsschepen na de landingen de troepen steunden met uitstekend gericht artillerievuur. Dit was een openbaring voor alle legercommandanten, die nooit hadden durven hopen dat van kruisers en torpedobootjagers zo accuraat geschoten kon worden op doelen op de wal. De luchtmacht zag na *Husky* in, dat nauwere samenwerking met leger en marine noodzakelijk was. Voor wat betreft de gedeeltelijk mislukte luchtlanding moest Eisenhower erkennen: 'Onze verliezen waren onvergeeflijk hoog en de schuld daarvan dient gelijkelijk verdeeld te worden over leger, luchtmacht en marine, terwijl ik zelf een groot deel van die schuld op mij neem, omdat ik heb nagelaten betere voorzorgsmaatregelen te nemen ter voorkoming van misverstanden.'